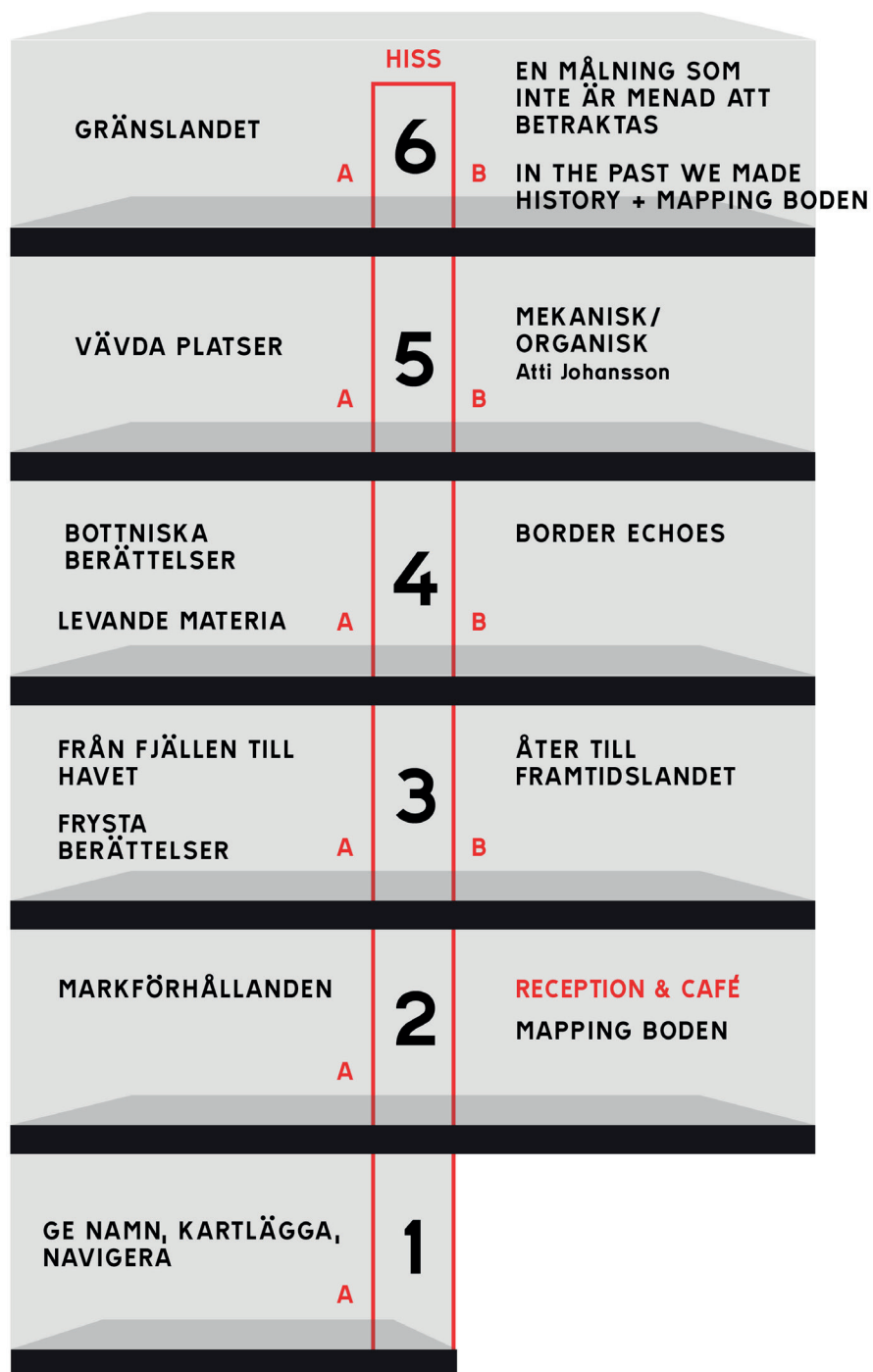

31 MAJ – 12 OKTOBER 2025

FRAMTIDSLANDET I 15 OCH 1/2 KAPITEL

HAVRE
MAGASINET

FRAMTIDSLANDET I 15 OCH 1/2 KAPITEL

I utställningen *Framtidslandet i 15 och 1/2 kapitel*, fylls hela 3600 kvm med konst representerade av mer än 45 konstnärer från den euro-arktiska regionen, alla uppdelade i femton olika kapitel.

År 2025 firar Havremagasinet sitt 15 års jubileum, dessa femton år utgör hela dess historia – en påminnelse om att konsthallen bara är en liten del av en större berättelse i rörelse, i en komplex och mångkulturell region, som i sin tur är sammanlänkad med en ännu större geografi och historia.

När blickarna åter riktas norrut – inte minst i ljuset av den så kallade gröna omställningen – bjuder Havremagasinet in till *Framtidslandet i 15 och 1/2 kapitel*, en utställning där konsten står i centrum som hjärta, vittnesmål och ledsagare för reflektioner kring denna geografi i en tid av omfattande förändring.

Välkommen att möta konsten, vi börjar med att ta hissen upp till våning 6 och tar trapporna ner, våning för våning, kapitel för kapitel.

6A

Gränslandet: Jaakko Heikkilä, Lena Ylipää, Hanna Kanto, Ida Isak Westerberg, Eija Mäki vuoti & Brita-Kaisa Välimaa.

6B

En målning som inte är menad att betraktas: Raisa Raekallio och Misha del Val och Einari Junttila. Curerad av Amanda Hakoköngäs.

In the Past We made History: Kent Klich & Tina Eng-hoff + **Mapping Boden**

5A

Vävd plats: Gammelstads handväveri, Ida Isak Westerberg, Stina Edin och Maja Möller. Curerad av Silvia Colombo och Ana Victoria Bruno.

5B

Mekanisk/Organisk: Atti Johansson. Curerad av Karolina Aastrup.

4A

Bottniska berättelser: Tommy Tommie, Anders Alm.

Levande materia: Per Isak Juuso

4B

Border Echoes: Aleksander Florensky, Mark Roberts & Minna Rainio, Irene Rasmussen, Tine Surel Lange & Pavlo Grazhdanskij, Alena Vlasova, Amund Sjølie Sveen. Curerad av Pikene på Broen.

3A

Frysta berättelser – Norrbotten bortom exotism: Anders Sunna, Anja & Tomas Örn och Annika Dahlsten & Markku Laakso.

Från fjällen till havet: Helena Adolfsson, Jenni Lai-ti, Mia Rogersdotter Gran och David Larsson & Jens Strandberg.

3B

Åter till framtidslandet: Johannes Samuelsson, Mia Rogersdotter Gran, Theres K Agdler och Jens Strandberg.

2A

Markförhållanden: Britta Marakatt-Labba, Erik Holmstedt, Magnus Fredriksson, Johan Sandström och Curt Persson.

1A

Ge namn, kartlägga, navigera: Hans Ragnar Mathisen, Karin Keisu & Josse Thuresson, Interprt och Lisbeth Kielatis

An abstract painting with a warm, earthy color palette dominated by browns, oranges, and yellows. The composition features several figures, including a central figure with a face and a headscarf, and another figure in the lower right wearing a patterned headscarf. The background is filled with textured, organic shapes that suggest a natural setting like a forest or a cave. The overall style is expressive and painterly.

GRÄNS LANDET

**HANNA KANTO, LENA YLIPÄÄ, IDA ISAK
WESTERBERG, JAAKKO HEIKKILÄ,
EIJA MÄKIVUOTI & BRITA-KAISA VÄLIMAA
CURERAD AV MARIANGELA MENDEZ PRENCKE**

GRÄNSLANDET

Författaren Bengt Pohjanen kallar Tornedalen för gränslandet. Pohjanen insisterar också att gränsen, den nationsgräns som älvdalen utgör och som avskiljer svenska Norrbotten från finska Lappland, inte alls går att förstå som en linje, en avgränsning i geografisk eller kulturell bemärkelse. Tvärtom, utgör gränsen, hela gränslandet ett tredje rum, en egen självständig värld med sitt eget språk, sina egna referenspunkter, värderingar och föreställningsvärldar. Så är Tornedalen också - geografiskt och kulturellt - ett sammansatt, vidsträckt och mångfaldigt rum, en otämjd älv med källflöden i fjällvärlden och utflöde i Bottenviken, ett kulturellt rum befolkat av tornedalingar, lantalaiset, kväner och samer, en region utsatt för kolonisation och nationalstatligt kulturellt försvenskningssprocesserna i tidigt 1900-tal då tornedalsfinskan/meänkieli förbjöds i det svenska skolsystemet.

I kapitlet *Gränslandet* möter fyra konstnärer och en konstnärsduo med projekt som gestaltar skeenden i historien med konsekvenser in i samtiden, ger perspektiv på identitetskapande och identitetsförlust, förmedlar möten med människor, natur, landskap och minnen, med Tornedalen som en gemensam referens.

Konstverk

Jaakko Heikkilä, *Jesus Stands on the Swedish Side*
Fotografier, textskyltar

Installationen *Jesus Stands on the Swedish Side* omfattar tjugotalet fotografier och ett mindre antal textskyltar med korta aforismer eller sentenser. Med närgångna ansiktsporträtt, detaljrika panoramiska interiörer och två vertikala dimhöljda vyer av älven själv, sammanflätas en berättelse om gränslandet, om människorna, landskapet och tillvaron i Torne älvdal. Jaakko Heikkiläs fotografiska praktik rör sig världen över, och kännetecknas av lyhörda, empatiska och insiktsfulla berättelser om och möten med människor och deras livsmiljöer, i olika kulturella sammanhang. I *Jesus Stands on the Swedish Side* handlar det om den egna hemtrakten, om landskapet, älven, och dess människor (som i Heikkiläs produktion resulterat i såväl böcker som flertalet fotografiska projekt). Titeln har sitt ursprung i en anekdot från konstnärens barndom där han läser en illustrerad religiös bok och ser en teckning av Jesus ståendes på stranden vid en sjö. Den unge Jaakko utropar: Mamma, mamma, Jesus står på den svenska sidan!

Lena Ylipää, *Ett beslut (Ett gott beslut, Ett överklagat beslut)*, 2023

Sittplats med stubbar och kuddar av fiberpäls, blyertsteckningar, Länsstyrelsen i Norrbottens beslut om bildandet av naturreservatet Temminki-Markkatieva, Regeringsbeslut KN2023/03698, Video med bilder från Temminki-Markkatieva naturreservat. (5 min.)

År 2018 beslöt Länsstyrelsen att bilda naturreservatet Markkatieva nordväst om byn Lainio. Området består av obrukad fjällurskog, orörda våtmarker, unika vandrande sanddynor och ett område som härjats av brand. I det område som brandhärjades har biologer upptäckt arter som är sällsynta och arter som trots ha försvunnit helt i Sverige. Genom området rinner Lainioälven. En älv som bedömts vara ett riksintresse bland annat på grund av de unika naturområden som omger den. Att inrätta ett naturreservat i de här trakterna var ett riktigt gott beslut i tider då behovet av mineraler och energi för den gröna omställningen verkar ousinligt. Beslutet överklagades av ett prospekteringsbolag då det finns en koboltfyndighet på platsen. Regeringen ändrade Länsstyrelsen i Norrbottens beslut om naturreservatet på så sätt att naturreservatet inte skall omfatta området med koboltfyndigheten. Fyndigheten och området kring den är nu uttaget ur naturreservatet.

Verket *Ett beslut* har tidigare hetat *Ett gott beslut* och *Ett överklagat beslut*.

Hanna Kanto, *Timmermän/Loggers*, 2025

Installation

Hanna Kantos verk är en uppsättning gester som handlar om förvecklingar med "naturen", utforskade i olika material och medier, från latex- och/eller hartsgjutning till oljemålning och matlagning med bärsaft. Alla element betonas med stor humor och insikt genom de kontrasterande aspekter som Kanto lyfter fram, och samlar och synliggör komplexiteten i hennes hemtrakt i norra Finland – för att inte säga "vår" – relation till naturen, som sträcker sig från att dyrka dess skönhet, vara tacksam för de stunder av fred och lugn den ger, till att utnyttja den som ett sätt att upprätthålla vår livsstil och det konsumtionssamhälle vi har byggt upp. Kantos verk blottlägger alla motsägelser och komplikationer i denna relation: det andliga, det vardagliga och folkliga, det industriella och/eller exploaterande, och allt däremellan.

Verken som visas här fokuserar på hennes engagemang

VÅNING 6A

i olika yrken och aktiviteter som har med njutningen och användningen av de olika resurser som skogen erbjuder – att plocka bär, svamp eller timmer – och belyser människans roll och påverkan i naturen, men väver också in detta med det ironiska mötet mellan det naturliga och det industriella, såsom timmerhuggarnas avverkning och barkborrnas ”naturliga” avverkning av träden.

Kantos verk fungerar som ett förstöringsglas som visar oss alla material som utgör dessa interaktioner – tallbarr, kottar, bark, granbarkborrar, plywood, plywood som hud, torkat kött, motorsågar och skogsarbetare eller samlare själva som träsniderier eller målade figurer. Kantos installation involverar till och med själva utställningsgalleriet genom att använda Havremagasinet träpelare för att skapa en industriell skog, en uppslukande upplevelse på gränsen mellan kapital och andlighet.

Eija Mäkivuoti & Brita Kaisa Välimaa

En förlorad fred / Menetetty Rauha / A Lost Peace

Installation

Historiska svartvita arkivfoton är fästa på en fönsterkarm från en evakueringsbarack som vi funnit efterlämnad i skogen. De historiska fotografierna berättar om Lapplandskriget och evakueringen av flyktingar från finska Lappland till svenska Tornedalen hösten 1944. Fotografierna är främst tagna i Haparanda som var en av flera mottagningsplatser och i Karsikkojärvi evakueringsläger. Bilderna visar hur man tog hand om och transporterade sina ägodelar. Många kunde också ta med sig sina boskapdjur. SJ ansvarade för en stor del av transporten av flyktingarna och deras ägodelar kunde också gå med tåg, under SJs försorg. Arkivbilderna kommer från Svenska Järnvägmuseets arkiv, Finska arméns bildarkiv och Haparanda kommuns fotoarkiv.

Eija Mäkivuotis video berättar om Helmi Elisabet Mäkivuotis, hennes söners, Kauko och Kalevi, samt Aune Täikkös evakueringsresor. I den svarta ramen porträtteras farmor Helmi Elisabet och till vänster mormor Aune. Deras hus och de koordinater varifrån de flydde till Sverige har vi ritat med svart blyerts på plywood av gran.

Brita-Kaisa Välimaas video berättar om Saara Ylioja och Eija Tervahautas evakueringsresor. I den svarta ramen till vänster porträtteras hennes mormor Saara och till höger farmor Eija. Blyertsteckningarna på plywood visar de hus och platser som Saara och Eija lämnade vid sin flykt. Det finns inget fotografi kvar av Eijas hus och ingen kan berätta om hur huset såg ut så därför är den teckningen tom med endast koordinater av platsen där

Eijas hus en gång fanns.

I videorna visas också nutida platser i den finska Tornedalen varifrån våra mor- och farmödrar evakuerades och från platser dit de hamnade på läger i svenska Tornedalen. Under vår forskning besökte vi många platser i skog och mark för att kartlägga och vandra samma vägar som våra fammos och mommos reste för 80 år sedan. Få evakueringsbaracker finns idag kvar men man kan ännu hitta deras grundstenar i terrängen om man vet var man ska leta. Några baracker har bevarats och har senare använts för andra ändamål. I ruinerna av Eijas hus växer nu 80 åriga björkar och mossor.

Ida Isak Westerbergs bidrag till detta kapitel fortsätter deras samarbete med träsket *Sompasenvuoma*, ett myrområde i tornedals skog där konstnären begraver textila verk djupt i träskmarken för att genomgå processer av färgning, förruttnelse och återanvändning av material från myren, såsom mossor och annat organiskt material. Ida Isak skriver om sin samarbetspartner:

”På myren finner jag ett queert rum där jag omsluts av kraft, motstånd och tid. Den fuktiga mossan bäddar in mig och erbjuder möjligheter jag aldrig hade kunnat önska mig. Torven viskar till mig på meänkieli och jag vet att jag tillhör, på så många sätt.” Sompasenvuoma och myrmarkerna, genom Ida Isaks tillvägagångssätt, erhåller gränslandets egenskaper eller, alternativt, dimensioner gränslöshet, där gränserna mellan människa och natur elimineras, binära motsatser bryts ned, och multipla eller sammansatta identiteter omfamnas.

Rajanylinen, 2024

Diptyk i egensnickrad myggtjäll och rya
Ull, ljung, skvatram, albark, odon

Levähtää, 2023

Dubbelväv med efterbehandling i myren
Ull, torv, renskinn, mässingsringar

Installation (Tuvornas tröst, Silmänisku, Meddelande från Sven), 2022 - 2025

Mixed media (Sömnad, tovning, vävning, skulptur, video) Ull, renskinn, sysilke, torv, fisklim, speglar, spännband, vedträn

Tuvornas tröst (2022-2023)

Formvävda och handknutna ryor med växtfärgat garn.

Silmänisku (2024)

Två handsydd och nåltovade figurer

Meddelanden från Sven, 2024-2025

Video, längd 5 min

Under ett års tid har en viltkamera suttit monterad på en tall i myrkanten och dokumenterat rörelser framför den. Jag har döpt viltkameran efter min morfar, Sven. Varje gång kameran fångat något har den skickat en bild till min mejl och ämnesraden lyder: Meddelanden från Sven. Som att morfar skickar små observationer från platsen.

Tack till: Anja, Annica, Eva, Hararna, Lavskrikan, Najlaa, Renarna, Rävorna, Skare, Sniff, Tanja, Tjädrarna, Älgarna.

Biografier

Jaakko Heikkilä (f. 1956 i Kemi) bor och verkar i Kukkola på den finska sidan av Torne älv. Heikkilä studerade till ingenjör vid Uleåborgs universitet men är sedan 1985 verksam som frilansfotograf. I sina långsiktiga fotografiska projekt utforskar och berättar Heikkilä om mänskliga kollektiv världen över, inklusive den egna hemtrakten Tornedalen. Heikkilä har medverkat i separat och samlingsutställningar internationellt och har producerat ett tiotal böcker.

Lena Ylipää är bosatt och verksam i Lainio i Kiruna kommun sedan 1996.

Vardagen i norra Tornedalen och lusten att lära är drivkrafterna i hennes konstnärskap.

Teckning och text är hennes metoder för lärande och kommunikation.

Hanna Kanto (f. 1981) är en konstnär från Tornio, Finland, som för närvarande bor och arbetar i Helsingfors. Kanto tog en masterexamen i konst vid Lapplands universitet 2007 och en masterexamen i bildkonst vid Konsthögskolan i Helsingfors 2022. Hon har bott och arbetat i olika delar av Lappland, Norrbotten och Frankrike. Hon har haft ett flertal separat- och grupputställningar i Finland och utomlands. Hanna Kanto arbetar främst med måleri, men har också en förkärlek för keramik och skulptur – ibland införlivar hon dessa element i sina installationer.

Eija Mäki (FIN/SE) är fotokonstnär/bildkonstnär, forskande konstnär och visuell kommunikationsproffs. Eija gör gränsöverskridande konstnärligt arbete i Helsingfors, Haparanda/Tornio och Tórshavn. Hon är född och uppvuxen i Norrbotten och är en tvåspråkig tornedaling med finska rötter men vars hjärta nu bor på Färöarna. Hon arbetar med långvariga lensbaserade konstprojekt samt dokumentärt och mångdimensionellt

berättande utifrån ett kritiskt, etiskt och sociokulturellt hållbart förhållningssätt. Hon är även en multidisciplinär kulturarbetare med erfarenhet av att arbeta i olika nordiska konst- och kulturinstitutioner. Eija har studerat i magisterprogrammet Nordic Visual Studies and Art Education (NoVA) på Aalto universitetet samt har en kandidatexamen i fotografi från Designinstitutet i Lahtis yrkeshögskola och är även utbildad bildkonstnär från Västra-Lapplands yrkesskola i Torneå.

Brita-Kaisa Välimaa kommer ursprungligen från Juoksenki i Finland. Efter nästan 10 år i södra Finland är hon tillbaka i Torne älv, efter att ha bott i Torneå de senaste två åren. Brita-Kaisa är historiker och har specialiserat sig på Torne älv, särskilt på de lappländska evakuerades upplevelser och kriget i Lappland under andra världskriget. Hon arbetar också som museiassistent, något som hon kombinerar med olika typer av projekt inom kultur och historia.

Ida Isak Westerberg (1986, Sunderbyn)

Ida Isak Westerberg har en examen från högre textil hantverksutbildning vid Handarbetets vänner och är verksam som textilkonstnär i Luleå och Övertorneå. Westerberg arbetar med platsspecifika processer där skapandet får sin form, sina nyanser och invälda kvaliteter genom en dynamisk samklang mellan materialen och hur dessa reagerar i relation till särskilda miljöer. Genom samarbete med naturen, med myren Sompasenvuorna i Tornedalen som en återkommande medskapare, bär Westerbergs skulpturala vävar på taktila spår av historia, men också på frågor om tillhörighet, våra skiftande begär och queera identiteter.

IN THE PAST WE MADE HISTORY

KENT KLICH & TINA ENGHOF
I SAMARBETE MED ANASTASIJA (NASTIJA) KIAKE

IN THE PAST WE MADE HISTORY

Under 2015 flydde en miljon människor till Europa för att söka asyl. Åren 2015–18 satte sin prägel på Norden: bara under 2015 tog Sverige emot 163 000 flyktingar, Norge 30 000 och Danmark 18 000 flyktingar.

In the Past We Made History del 1, Danmark, är en konstnärlig undersökning i form av ett arkiv som fokuserar på strategier för att minnas och vittna om det som ofta utelämnas i det kollektiva minnet eller i den officiella historieskrivningen. Arkivet består av muntliga berättelser, fotografi, fotogrammetri och videoinstallationer och bildar en levande väv som fortsätter att öppna sig för förändring och omvandling. De olika trådarna kan ses som tidslinjer som böjer det förflutna och nuet.

Arkivet väver samman minnesfragment från 89* platser i Danmark som fungerade som asyl- och nödhjälpscenter för människor med flyktingfarenhet fram till 2018. Under perioden 2022–24 har **Kent Klich** och **Tina Enghoff** dokumenterat den arkitektur - byggnader, rum, ytstrukturer - som utgjorde ramen för de nyanländas dagliga liv. Bilderna samsas med fotografier från lokala arkiv från hela Danmark och representerar en bredare migrationshistoria.

Människor/danskar med flyktingfarenhet med kopplingar till de lokala flyktingförläggningarna och nödhjälpscentrerna har aktivt samarbetat med konstnärerna och valt ut ett brett spektrum av fotografier för att fastställa arkivets format samt beslutat vad som är värt att bevara. Arkivet utvecklas och flätas samman som individuella arkiv och som ett kollektivt arkiv, vilket ger en möjlighet att omförhandla och återberätta historien, samtidigt som personliga levnadshistorier och vittnesmål sätts i fokus.

Genom de många samtalen och konstnärliga processerna förstår man att de som söker en identitet i det förflutna inte gör det för att förstå hur deras liv kunde ha sett annorlunda ut. De gör det för att ihärdigt leta efter den svagaste reflektion av vem de är eller kan bli, för att hävda rätten att vara ett vittne till sitt eget liv och för att göra erfarenheterna från dem som söker trygghet genom asylsystemet till en del av Danmarks historia.

Åren 2015–18 markerade ett paradigmskifte i Danmark - från flyktingmottagande till angrepp på asylrätten. Arkivet *In the Past We Made History* syftar till att ge utrymme för den periodens betydelse, eftersom dessa tidigare center nu antingen redan är uteslutna eller håller på att raderas från det offentliga minnet i Danmark. Detta

uttrycks genom frånvaron i arkiven, men också genom att byggnaderna återanvänds och rivs runt om i landet.

22 personer/danskar med flyktingfarenhet har deltagit med sin ovärderliga kunskap i arbetet med att välja ut detta arkiv: Abiel, Abood, Adnan, Ahmad, Fili, Eden, Ghazanfar, Ibrahim, Katja, Khaled, Mazen, Moutaz, Rahima, Rohin, Ruta, Sahl, Shoukrullah, Senait, Senait, Shewit, Yasin och Yousef. Eftersom några av deltagarna har bett om att deras efternamn ska utelämnas är beslutet att göra så ett kollektivt beslut som gäller för alla. Anastasija (Nastija) Kiake är bildkonstnär, skribent och forskare med rötter i Lettland. Hon är baserad i Haag, Nederländerna, och har samarbetat med Tina Enghoff och Kent Klich för att utveckla *In the Past We Made History*.

*De 89 centren identifierades från dokumentet ”Udlændinge- og Integrationsudvalget 2018-19 (2. Samling) UUI Alm.del - endeligt svar på spørgsmål 168. Offentligt”. Detta dokument är ett svar från den tidigare danske ministern för invandring och integration på en fråga (fråga nr 168) som ställdes i det danska parlamentet 2019: Ministern ombads att ge en översikt över platserna för flyktingasyl och nödhjälpscenter i Danmark.

Tina Enghoff & Kent Klich

Konstverk

In the Past We Made History, 2022-2024

Textil- och fotoinstallation. Sömnad och handkolorering av det textila verket: *Ulla Enghoff*

In the Past We Made History är ett växande arkiv som hela tiden tar form i samarbete med människor/danskar med flyktingfarenhet. För närvarande består det av cirka 1400 fotografier (här på Havremagasinet visas endast en del av de 12 befintliga banderollerna) som ställer bilder från lokala arkiv, som visar den tidigare migrationshistorien i Danmark, mot konstnärernas dokumentation av 89 asyl- och nödhjälpscenter som har stängts sedan 2018. Fotografierna har valts ut av tjugotvå tidigare boende i dessa lokaler, vars val av bilder baseras på deras känslor, minnen och en önskan att dela med sig av sina erfarenheter. Bilderna som valts ut för arkivet har sytts in i textilier som nu utgör en väv av flera sammanvävda tidslinjer och subjektiviteter som ger utrymme för dess densitet, form och berättelse att utvecklas.

VÅNING 6B

Second Place, 2022-2024

En flerkanalig videoinstallation

Redigering: *Anastasija (Nastija) Kiake*

Ljudmix: *Dror Feiler*

Second Place är en flerkanalig videoinstallation som visar dokumentationen av ett antal utvalda byggnader av tidigare flykting- och nödhjälpscenter som håller på att försvinna på grund av rivning eller ombyggnad. Genom att använda kameran som vittne till arkitekturens ytor, struktur och textur ifrågasätter konstnärerna vilken typ av minnen dessa fragment bär på. Det är en konversation med en viss detalj som innehåller en påtaglig historia om de tidigare invånarna i dessa lokaler. Kamerans rörelse är en resa över de ytor som formade ramverket kring de dagliga rutinerna och den intima verkligheten för dem som anlände, bodde och väntade där.

Rohin, 2024

Video, 8:40 min.

Redigering: *Anastasija (Nastija) Kiake*

Rohin reste med sin familj från Syrien till Turkiet där hon lämnade sina föräldrar och syskon för att vid 12 års ålder fortsätta på egen hand till Danmark. En av de första sakerna hon fick på flyktingförläggningen för barn var en uppsättning hushållsföremål, såsom en skärbräda, kastruller och stekpannor som alla fick vid ankomsten. Samlingen av skärbrädor som visas i videon kommer från ett av de center där Rohin bodde. Med tiden har dessa föremål samlat på sig olika typer av upprepning - upprepning av policy och procedurer tillsammans med den intimitet som upprepningen av hushållsrutiner innebär. Vart och ett av dessa föremål är präglad av dessa upprepningar, men med en subjektivitet som omorganiserar rytmen och förvandlar tecknen på tavlan till ett annat språk.

The Memory of Salt, 2022-2024

C-print

The Memory of Salt består av fotografisk dokumentation av den inre och yttre arkitekturen på några av de 89 asyl- och nödhjälpscenter som stängdes under 2018. Fotografierna är ett svar på avsaknaden av arkivmaterial för bevarandet av migrationens samtidshistoria (2015-18) i de lokala arkiven i Danmark.

Fotografierna ifrågasätter detta arkivtomrum samtidigt som de undersöker fotografi som en metod för att skapa utrymme för berättelsen om erfarenheterna hos de tidigare invånarna vars liv påverkades av dessa anlägg-

ningar. Genom att dokumentera det som återstår av den materiella verkligheten försöker verket skapa en poetisk och subjektiv dokumentation av denna del av Danmarks historia genom att vittne, hålla kvar uppmärksamheten och skapa strategier för att minnas.

Earth, Soil and Stone, 2022-2025

Video och fotogrammetri, 31:50 min.

Redigering och 3D-modellering: *Anastasija (Nastija) Kiake*

Videon består av 3D-modeller av 89 platser för flykting- och nödhjälpscenter som stängdes under 2018. Varje plats liknar ett berg och motsvarar projektionen av Gloslunde Refugee Asylum Center. När dessa platser dokumenterades var målet att leta efter den högsta punkten i landskapet. Varje modell består av ett stort antal fotografier; 150-300 bilder har bearbetats för att forma ett moln av punkter av de miljöer som representeras i videon. Ett punktmoln är en samling datapunkter som motsvarar en specifik rumslig mätning av ytan på ett objekt. När dessa punkter kombineras bildar de tillsammans en karta över objektets hela yttre yta som gör det möjligt att omvandla den till en 3D-modell. På så sätt är det möjligt att dokumentera och bevara landskap och föremål med hög precision.

I det här projektet undersöks frågan om bevarande, med fokus på att hitta en poetisk metod för att samla in, tolka och strukturera data. Varje plats, varje berg, rymmer konkret information om sin omgivning samtidigt som det upplöses i en abstraktion som öppnar upp en rymd bortom alla mått.

Mapping Boden, 2025

Med utgångspunkt i Bodens historia utforskar vi tillsammans med tidigare flyktingar deras historia och möte med Sverige. Historien finns, lever vidare i alla individer som har upplevt den, men riskerar att splittras och försvinna.

Archive Boden, 2025

Svenskar med flyktingerfarenhet delar med sig av bilder och texter, vilket växer till projektet Mapping Boden och visas på Havremagasinet tillsammans med *In the Past We Made History*. Genom detta arbete får de tillgång till både sin individuella och kollektiva historia, samtidigt som de får möjlighet att förstå det liv de lämnade bakom sig och sitt nya liv i Sverige. Ett

kollektivt minne av svensk/nordisk historia bevaras. Ett arkiv byggs upp på Havremagasinet, som blir en del av det redan befintliga arkivet med tillgång för alla.

I ett samarbete med före detta flyktingar, representanter från kommunen, *Rädda Barnen*, *ABF*, *Svenska kyrkan*, *BIS*, *Boden Integration & Samverkan* har *Havremagasinet* lyckats skapa en struktur för det fortsatta arbetet.

Utställningen *In the Past We Made History* visades första gången på Fotografisk Center, Köpenhamn 18.01-27.04.25

Biografier

Tina Enghoff (DK) är bildkonstnär med bakgrund i en linsbaserad konstnärlig praktik som fokuserar på samhällsengagemang, samarbete och platsspecifik konstnärlig aktivism. Hennes arbete tar avstamp i den nordiska kontexten av kolonialism, välfärdsstatens institutionella våld och arkivens maktstrukturer. Mångfalden av ingångar, motståndet mot fasta representationsformer och det offentliga engagemanget spelar en central roll i processen för det visuella uttrycket i hennes projekt.
www.tinaenghoff.com

Kent Klich (SE) är bildkonstnär och arbetar med fotografi och film, slow journalism och kollaborativa metoder för bildskapande och representation. Han fokuserar på kopplingen mellan olika discipliner; en bild står aldrig ensam utan kopplas samman med språk, föremål, ljud och dokument. Hans arbete berättar om den komplexa, sociala och politiska verklighet som vi lever i, genom att ifrågasätta och skapa en mångfald av ingångar till olösta frågor, och ge utrymme för kritisk reflektion lika mycket som för känslomässigt engagemang.
www.kentklich.com

Utställningen har fått stöd av Danska Statens Kunstfond, Nordisk Kulturfond, Nordiska Ministerrådet och Konstnärsnämnden i Sverige.

Konstnärsnämnden
The Swedish Arts Grants Committee

**NORDISK
KULTURFOND**

**Nordiska
ministerrådet**

EN MÅLNING SOM INTE ÄR MENAD ATT BETRAKTAS

*RAISA RAEKALLIO & MISHA DEL VAL,
EINARI JUNTILA, CURERAD
AV AMANDA HAKOKÖNGÄS*

EN MÅLNING SOM INTE ÄR MENAD ATT BETRAKTAS

Det är något oärligt i de så kallade traditionella landskapsmålningarna som föreställer Lappland. Det är som om den vidsträckta och nyansrika nordliga naturen har komprimerats till en liten rektangulär yta och sedan ramats in.

Hur kan man avgränsa Norden?
Hur skiljer man den oändliga himlen från jorden?

I norra Finland, i västra Lappland, vandrade **Einari Junttila** (1901–1975), son till en kantor i Kittilä, genom naturen medan han målade det han kallade ”det verkliga lappländska landskapet.” Under årtionden har det landskapet hängt på väggarna i nästan varje bank, postkontor, myndighetsrum och vardagsrum i norra Finland. På 1970-talet var Junttilas verk ofta slutsålda redan innan utställningarna öppnade. Alla tycktes vilja ha en bit av norr på sin vägg. Junttila kallades allmänt ”det lappländska konstnärsgeniet.”

Junttilas konst upptäcktes också av tysken Günther Thaer, som reste i Lappland på 1930-talet. Han organiserade så att Junttilas verk blev en del av en grupputställning i Tyskland år 1935. Utställningen turnerade i Berlin, Düsseldorf och Hamburg. Det var den första utställningen av ”nationell finsk konst”, vars innehåll noggrant utformats för att tilltala det Tredje rikets förväntningar. Själv var konstnären inte känd för att ha någon politisk tillhörighet, men under 1930-talet användes hans målningar också som en del av den nationalistiska högerns agenda i Finland. Den rena, orörda nordliga naturen passade perfekt in i den nationalistiska konsten, som tog avstånd från tidens moderna strömningar. Den orörda skogen och den rena naturen ställdes i relation till ideal om rasrenhet.

Landskapsmåleriet har också haft en viktig roll i den växande turismen i Lappland. Under 1930-talet ökade turismen i det finska Lappland, och besökarna ville se fjäll och orörd natur. Ofta ville de också ha ett minne från sin resa – till exempel i form av en landskapsmålning av Einari Junttila.

För Junttila var det nordliga landskapet hem. Han målade hela sitt liv i en stil som närmade sig realism. För människor utanför Lappland blev hans landskap något av en kuliss – ett harmlöst objekt i bakgrunden. Som om det aldrig riktigt var menat att betraktas. Einari Junttila försörjde sin familj på nio personer i norr genom måleriet. I dag finns ett museum tillägnat honom

i hans tidigare hem i Kittilä.

Raisa Raekallio & Misha del Val målar också norr, precis som Junttila. Detta konstnärspär, verksamma i Kittilä, delar samma målarduk. Penseln rör sig kollektivt, och verken är signerade med två små initialer. I vår tid känns det som en mild och gästvänlig handling att dela det konstnärliga arbetet.

Raekallio och del Val målar norr – precis som Junttila. I deras verk ser vi smutsig snö, föremål som kommer fram under smältande snö, icke-existerande norrsken, tvätt som frusit i frosten, sjöcontainrar på gårdsplaner. Liv och platser i norr.

Det är fascinerande att betrakta verken av tre målare från samma nordliga by – Junttila, Raekallio & del Val – tillsammans. I den finländska konsthistorien ses norr fortfarande ofta som de stora manliga konstnärernas domän. Det där norr förknippas i föreställningarna fortfarande med mycket kommersialism, jaktberättelser, alkoholism, nakna håriga mansbröst, bränder.

Kyla, ensamhet och död.

Och det vidsträckta, öppna landskapet – komprimerat under årtionden till en rektangulär målarduk, inramat och sedan sålt vidare.

Amanda Hakoköngäs, curator på Aines konstmuseum i Torneå

Konstverk

Einari Junttila, *Landskapet i Lappland*, 1960
Akwarell
Aines konstmuseumsamling, Torneå, Finland

Raisa Raekallio & Misha del Val, *Salameno*, 2024
Olja på duk

Raisa Raekallio & Misha del Val, *Revontulet*, 2024
Olja på duk

Raisa Raekallio & Misha del Val, *ESP*, 2024,
Olja på duk

VÄVDA PLATSER

***STINA EDIN, MAJA MÖLLER,
IDA ISAK WESTERBERG,
GAMMELSTADS HANDVÄVERI
CURERAD AV SILVIA COLOMBO, ANA VICTORIA BRUNO***

VÄVDA PLATSER

“Through their production, their materials, and their motifs, which are closely interwoven with cultural and social histories across diverse locations, textiles provide a lens through which to explore cultural sameness, difference, and change. Textiles as material are grounded in particular places, but they also trace our migration around the globe”. (Kettle, A 2019)

Utställningskapitlet *Vävda platser* utforskar textilier och vävda mönster med koppling till Norrbotten som ett sätt att definiera, gestalta och förstå både de platser de härstammar från och identiteterna hos dem som skapat dem. Genom ett urval av textila verk – från traditionella mönster från Gammelstads Handväveri till nyskapande verk av samtida textilkonstnärer – vill denna utställning lyfta fram alternativa metoder för att uppleva och kartlägga rum.

Till skillnad från kartografin, ett historiskt mansdominerat fält (D. Dorling & D. Fairbairn), har textila praktiker traditionellt förknippats med feminina och vardagsnära berättelser, djupt rotade i gemensamma skapandeprocesser. Som kvinnoledda traditioner har de fungerat som en uttrycksform för en historiskt marginaliserad grupp, där vävning har använts för att föra vidare berättelser, bevara tekniker och skydda kunskap som ofta förbisätts av patriarkala strukturer.

Med de verk som presenteras i detta rum vill vi ompröva synen på textilier och textila mönster. Genom att skapa en dialog mellan dåtid och nutid lyfter vi textilen ur den privata sfären och in i det offentliga rummet. Samtidigt undersöker vi de processer som ligger till grund för specifika mönster och deras betydelse. Vi bjuder in besökaren att kliva in i ett rum där textila mönster interagerar med sin omgivning – och gör den, vid olika tillfällen, både igenkännbar och främmande, historisk och samtida, feministisk och queer.

Curator Silvia Colombo och assisterande curator Ana Victoria Bruno

Konstnärer och konstverk

Gammelstads handväveri

Gammelstads Handväveri grundades 1966 på initiativ av entreprenören Anders Wärnegård, som tidigare hade arbetat inom textilbranschen. Med detta företag ville han bidra till Norrbottens ekonomiska tillväxt samtidigt

som han expanderade den lokala arbetskraften. Till en början var produktionen fokuserad på mattor, men efter några år utökades den åt tillverkning av mattor i klassiska vävtekniken ”röllakan”. Redan efter ett par år andra produkter i väveriets katalog, då också bildvävnader samt väggtextil producerades. Dessutom blev samverkan mellan företaget, väverskorna och konstnärer en viktig styrka inom väveriet. Konstnärerna skissade (ibland valde de färgerna också) motiv, och väverskorna genomförde textilierna. Hela processen ledde till färdiga produkter som kunde representera Norrbotten och dess identitet ur flera aspekter.

1979 övertogs Gammelstads Handväveri av Norrbottens Hemslöjdsförening, och väveriet flyttade samtidigt till Slöjdhuset i Luleå. På 1990-talet minskade verksamheten ytterligare genom en flytt till nya lokaler på Storgatan i Luleå. Trots den minskade produktionen och de förändrade lokalerna lyckades företaget ändå behålla en hög kvalitetsnivå fram till att verksamheten avslutades i början av 2000-talet.

Nordlys, design av Björn Blomberg Bildvävnad

Björn Blomberg (1925-2003), en mångsidig konstnär född i Stockholm men senare aktiv i stor utsträckning i Norrbotten, är skaparen av mönstret ”Nordlys”. Precis som mycket av hans konstnärliga produktion – med undantag för de verk han skapade under gruvstrejken i Kiruna och Svappavaara 1969–1970 – föreställer detta textila verk ett av de mest igenkännliga inslagen i Norrbotten: norrskenet. I utställningen kan besökare se hela processen bakom skapandet av verket, från konstnärens ursprungliga akvarellskiss till den vävda översättningen och slutprodukten. Det som är särskilt intressant är dialogen mellan abstraktion och den figurativa framställningen av ett naturfenomen. Dessutom passar Nordlys perfekt in i traditionerna för textilmönster – representerade i mönsterprover insamlade av Norrbottens hemslöjdsförening och i böckerna av Doris Wiklund, bevarade vid Arkivcentrum Norrbotten – som skildrar Norrbotten genom dess natur och landskap.

Trädsjön, design av Gull-Britt Johansson Bildvävnad

Gull-Britt Johansson (1933-2024), född i Säffle, Värmland, var en textilkonstnär som senare i livet övergick till att främst arbeta med måleri. Under sina år i Luleå var hon en av de mest aktiva medlemmarna i Gammel-

VÅNING 5A

stads Handväveri, där hon skapade ett av sina mest kända mönster, mattan Gammelstad, som ställdes ut vid flera tillfällen, bland annat vid en utställning vid Nordkap under 1970-talet. "Trädsjön", som visas här, är ett annat exempel på hennes arbete och representerar ett sätt att återknytta till naturen genom ett abstrakt och färgstarkt textilmönster. Resultatet blir en sorts karta i sig själv, en karta som kräver noggrant läsande och uppmärksamhet på dess detaljer och färgpalett.

Ida Isak Westerberg (1986, Sunderbyn)

Ida Isak Westerberg har en examen från högre textil hantverksutbildning vid Handarbetets vänner och är verksam som textilkonstnär i Luleå och Övertorneå. Westerberg arbetar med platsspecifika processer där skapandet får sin form, sina nyanser och invälda kvaliteter genom en dynamisk samklang mellan materialen och hur dessa reagerar i relation till särskilda miljöer. Genom samarbete med naturen, med myren Sompasenvuorna i Tornedalen som en återkommande medskapare, bär Westerbergs skulpturala vävar på taktila spår av historia, men också på frågor om tillhörighet, våra skiftande begär och queera identiteter.

Sompasendräll (2024-pågående)

Daldräll i ull, vitmossa, björkrötter och näver
Sompasendräll är ett försök till att förskjuta normer och bredda de queera rummen i Tornedalen. Med inspiration från de platsspecifika vävmönster som anges i Doris Wiklunds bok *Gamla vävnader från Norrbotten*, har Ida Isak skapat ett mönster i tekniken daldräll åt myren *Sompasenvuoma*.

Enligt Ida Isak besitter myrar queera kvaliteter som kan ge oss ytterligare sätt att se på de landskap vi rör oss i. Dessa kvaliteter följer med myrens material in i vävarna och blir synliga i kombination med de mönster som trampas fram i vävstolen. Varje väv blir på så sätt en påminnelse om att queera rum finns runtomkring oss även utanför den urbana miljön.

Vävarna som visas har en tuskaftsbotten i ull som är färgad av ljung och skvatram. Vävarnas mönster är bestående av vitmossa, björkrötter och näver som lagts in mellan raderna av ullgarn. Dessa element blir en del av en reflektion över textiltraditioner och konstnärens djupa koppling till sina egna rötter i Tornedalen. Vid sidan av mönstren visas också arbetsmaterial - såsom skisser och materialprover - för att illustrera den kreativa processen bakom det pågående verket.

Stina Edin (1983, Yrttivaara)

Stina Edin, född 1983 och bosatt i byn Yrttivaara, i

Gällivare kommun. Har en masterexamen i textilkonst vid HDK-Valand med väven som hennes utgångspunkt. Arbetet kan beskrivas som en utvidgad form av vävning som ofta resulterar i skulpturala installationer eller vävda världar. Det utvidgade handlar om att hon rör sig in och ut ur väven/vävstolen men också mellan olika gestaltande tekniker. Bland annat är lekfulla performativa inslag många gånger en del av processen och spår från dessa aktiviteter blir ofta synliga och en del av den slutgiltiga gestaltningen. Materialen har en stor betydelse och hon begränsar sig inte enbart till det textila, exempelvis förekommer krossade speglar och vardagsföremål i hennes verk. Traditioner som svensk hemslojd, DIY samt en uppväxt och barndom i ett norrbottniskt landskap inspirerar genom dess starka koppling till behov, funktion och fantasi.

Måndag i Maskenkrasch (2021)

Digital vävning, installation

I detta vävarbete är kropp och rörelse, tradition och förnyelse, ritual och rytm viktiga komponenter. Vävbindningens sammanhållande kraft används för att vidga arbetet att innefatta såväl installation och broderi som vardagsobjekt i form av krossade speglar, elkablar och en livboj. Författaren Ursula K Le Guins tankar om hur språk och världar skapas fungerar som ett bollplank arbetet igenom och hennes texter ger energi in i väven och vice versa. En snurrande pixel möter också upp vävgurun Anni Albers sakliga resonemang om vävens faktiska förmåga att kunna röra sig mellan vetenskap och konst och skapar en kontrast gentemot arbetets koppling till svensk hemslojd och DIY-traditionens sötiga undergroundkaraktär. Allt för att kunna återskapa de inomutomjordiska gubbar som bebor en hel planet.

Med dig vill jag blomma ut (2023)

Bunden rosengång

I denna väv vävd av trasor i bunden rosengång möts det figurativa och abstrakta, det organiska och mekaniska. Arbetet började som ett skissupdrag till Stockholms stadshus men utvecklades till en gemensam vandring, en blomstrande diverseutställning och en nykter fest i Yrttivaara bönhus – en resa från idé till ett allkonstverk. Väven fungerade som en back drop för den öppna scenen, där röster och berättelser fick träda fram mot dess mönstrade landskap. I dess bildvärld framträder bland annat två skelett som håller varandra i handen, en interkontinental robot och en spåkvinnna på en stubbe. Dessa figurer berättar om förgänglighet, transformation och om hur konst kan möta en osäker värld genom att vi fortsätter arbeta, leka och skapa.

Maja Möller (1990, Gällivare)

Maja Möller är född 1990 i Gällivare, där hon också växte upp. Numera bor och arbetar hon i Uppsala, där hon har sin egen ateljé.

Hon är en konstnär vars främsta medium är gobeläng vävning – en kombination av taktilitet och målerisk kvalitet som ständigt fascinerar henne. Hon har studerat vävning och broderi vid Handarbetets Vänner skola i Stockholm och studerar för närvarande en masterexamen i textilkonst med inriktning på gobeläng vävning vid Konstfack i Stockholm.

Möller är fascinerad av illusioner och av hur våra sinnen tar in och bearbetar information – ibland på ett sätt som förvränger verkligheten och lurar oss. Hon utforskar hur ögat kan manipuleras och skapar verk som tycks vrida rumsligheten eller korsa dimensioner. Hon ser sina verk som små pussel, där sökandet efter en lösning är viktigare än om en faktisk lösning existerar. För kan vi egentligen någonsin vara helt säkra på något?

Längta ut (2024)

Bildvävnad i två genomskärande lager

Maja Möllers vävpraktik undersöker hur vi uppfattar världen. Verket *Längta ut* utvecklas på ett tredimensionellt sätt, där två olika vävar – en med en vävd ram och den andra med vävda träd – möts i den mellersta delen. Verket, inspirerat av en workshop som konstnären deltog i där en grupp konstnärer skulle inspireras av konst gjord av patienter medan de varit inlagda på ett mentalsjukhus och blev ombedda att representera vad frihet betydde för dem. Många av patienterna ritade de träd de kunde se från sitt fönster men inte uppleva i verkliga livet, eftersom de inte fick gå ut. Möller reflekterar här över konst som ett frigörande medium, och möjligheten att fly verkligheten genom konst, och presenterar korsningen mellan ramen och träden som ögonblicket av frihet och möte mellan naturen och patienterna på hälsocentret.

Fastknuten (2022)

Bildvävnad

Textilverket *Fastknuten* representerar konstnärens intresse för knutar som den grundläggande byggstenen som textila tekniker bygger på. Genom att betona textilens ursprung genom vävningens själva handling, där endast knutarna vävs medan de resterande trådarna lämnas lösa, återvänder verket till vävtraditionens startpunkt, som sammanfaller med en av de första mänskliga teknologierna. Dessutom är knutarna representerade i trompe l'oeil, på ett tredimensionellt sätt, medan vävning och textilier traditionellt är begränsade till två dimensioner. Detta skapar ett livligt kontrast och samti-

digt en dialog på verkets yta.

Curator**Silvia Colombo** (Milano, 1981)

Konsthistoriker och museispecialist, hon har en masterexamen i samtidskonst samt en doktorsexamen i bevarande av arkitektoniskt kulturarv från Politecnico di Milano, där hon också har varit gästföreläsare. Efter att ha arbetat som forskningsassistent vid University of Manchester, flyttade hon till norra Sverige, där hon fortfarande är verksam som regional konstkonsulent för Region Norrbotten. Hennes främsta forskningsintressen rör skärningspunkten mellan konst och politik, minne och museologi. Som frilansredaktör och konstskribent är hon även medlem i styrelsen för Svenska konstkritikersamfundet och ingår i ICOM Sveriges medlemskap.

Assisterande curator**Ana Victoria Bruno** (La Plata, Argentina, 1992)

Ana Victoria Bruno (den/hon) är en argentinsk-italiensk, Zürich-baserad frilans curator och skribent. Ana tog examen från MFA Curating-programmet vid Goldsmiths University i London 2020 och genomförde året därpå CuratorLab-programmet för professionella inom konst vid Konstfack i Stockholm. Ana Victoria Brunos kuratoriska praktik fokuserar på att utmana västerländska och koloniala idéer om tid och rum genom att undersöka sammanflätningarna mellan människan och det icke-mänskliga, individen och kollektiviteten, det lokala och det globala, söder och norr, med ett särskilt intresse för upplevelser som stör binära perspektiv.

VÅNING 5B

An abstract painting featuring a complex network of thick, red, cylindrical forms that resemble pipes or mechanical components. These red elements are set against a background of dark blue and green, with some areas showing diagonal hatching. The overall style is expressive and industrial, with visible brushstrokes and a sense of depth. The text is overlaid on the central part of the image.

MEKANISK ORGANISK

ATTI JOHANSSON

CURERAD AV KAROLINA AASTRUP

MEKANISK/ORGANISK

Atti Johansson (1917–2003) växte upp i Kiruna och Edefors, men levde större delen av sitt liv i Sollefteå. Hennes liv och konstnärskap präglades av samtidens stora frågor: den nya datatekniken, miljöförstörelsen, kärnkraften, fredskampen och kvinnans situation.

Åren 1954–1958 pendlade hon mellan familjen i Sollefteå och Kungliga Konstakademien i Köpenhamn där hon studerade. Inspirerad av hällristningarna i Nämforsen reste Atti till Frankrike och studerade grottmålningar. Där sökte hon ett ursprungligt bildskapande, en bildens magi.

Här presenteras 35 år av Attis konstnärskap indelat i de teman som låg henne varmast om hjärtat: tekniken, skogen och den sårbara människan. Utställningen lånar sitt namn från serien *Mekanisk/Organisk* som låg till grund för flera offentliga verk, bland annat en tio meter lång väggutsmyckning med titeln *Vårt medvetande ligger långt efter teknikens framsteg*.

Spänningen mellan olika poler löper som en röd tråd genom Attis arbete: sken och verklighet, hårt och mjukt, artificiellt och naturligt, destruktivt och konstruktivt. I allt hon gör kommenterar och undersöker hon sin samtid – grundligt, kritiskt och med stor integritet. I ljuset av klimatkrisen och den digitala revolution vi lever i, är Attis konst mer relevant än någonsin.

Stort tack till Anna-Lena Granevald som lånat ut verk ur familjen Johanssons privata samling och till Barbro Björk, tidigare intendent vid Sundsvalls museum, som bistått med ovärderlig kunskap. Tack även till Region Västernorrland, Stiftelsen Helge Lindens samling/Västerbottens museum, Skissernas museum, Sollefteå kommun och Sundsvalls museum som alla lånat ut konstverk ur sina respektive samlingar. Utställningen är producerad av Västernorrlands museum.

Curator Karolina Aastrup, Västernorrlands Museum

Förbytta ting

I serien *Förbytta ting* möter vi Atti för första gången efter utbildningen vid Kungliga Konstakademien i Köpenhamn där hon går 1954–1958. Hon samlar ”fynd” på gatan, längs älven eller i den egna ateljén och ordnar dem i lådor. Genom arbetet söker Atti en visuell form för det undermedvetna. Till en början målar hon tingen med jordiga toner i olja, men med tiden ändras paletten till klara akrylfärger. I mitten av 60-talet börjar hon kalla verken för Järnvägsvagnar, inspirerad av de många resorna med tåg mellan hemmet i Sollefteå och ateljén i Köpenhamn.

Mekanisk/Organisk

Kring år 1967 börjar Atti arbeta med serien *Mekanisk/Organisk*. Med hjälp av fetvadd, textil och maskindelar bygger hon upp så kallade assemblage i lådor och målar delarna med akrylfärg. I verken är spänningen mellan hårt och mjukt, tekniken och människan det centrala. Färgerna följer ett strikt schema: röd, orange, gul och grön för allt mekaniskt, blått står för det organiska. Atti kallar det symbolfärger. Verken staplas ofta som ett pussel där delarna kombineras på olika sätt. Titlarna *Förbytta ting* och *Mekanisk/Organisk* förekommer båda två under denna period.

Atti studerade de teman hon arbetade med mycket noggrant. Hon intervjuade ingenjörer från IBM, besökte Tekniska museet i Stockholm och tog en kurs på Kungliga Tekniska Högskolan. Den nya datatekniken såg hon som ett hot. Skulle den tjäna människan, eller skulle det bli tvärtom – människan som blev styrd av tekniken?

Offentliga verk

1968–1972 skapar Atti en väggutsmyckning på Dragonskolan i Umeå. Det 65 meter långa konstverket med titeln

Ska tekniken ta makten? Ska datorerna styra oss? blev startskottet för totalt tio monumentala verk i offentlig miljö som Atti gör fram till 1986. I samband med detta byter hon från ett abstrakt till ett konkret formspråk. Verket var starkt samhällskritiskt och tydligheten var viktig för henne.

I utställningen visas verket *Vårt medvetande ligger långt efter teknikens framsteg* (1971–1973) som ursprungligen skapades för Gudlav Bilder-skolan i Sollefteå. Det satt uppe fram till 2021 då det togs ner i samband med en renovering. Efter nästan 50 år i skolmiljö

VÅNING 5B

har verket nu tagits om hand av läns museets konservatorer för att bättre bevaras för framtiden, en insats som känns särskilt viktig då många kommuner saknar budget för den sortens arbete.

Ska tekniken ta makten? Ska datorerna styra oss?

Atti var övertygad om att oreglerad datateknik skulle komma att utgöra ett hot mot människan. Bland annat pekar hon på faran i att arbetsgivare och makthavare kan samla och komma åt så mycket information om människor bara genom ett knapptryck. Artificiell intelligens växte fram som eget forskningsområde i början av 1960-talet, och även här var Atti i framkant och ifrågasatte "datautopisternas" visioner.

Ska skogens källa sina?

Under 1970-talet var det inte ovanligt med slagkraftiga, politiska budskap i konsten. Som många andra under denna tid, var Atti engagerad i kampen mot miljöförstöring.

När hon 1972 bjöds in att göra ett 180 meter lång väggmålning på Sundsvalls sjukhus skiftade hon fokus från datateknik till hotet mot skogen. En brännande het fråga som hon inte bara adresserade i sin konst - Atti deltog även i miljöaktioner mot avverkning, reste till Stockholm och gick i demonstrationståg och kontaktade politiker för att göra sin röst hörd.

Konstverket på Sundsvalls sjukhus fick namnet Ska skogens källa sina? och färdigställdes 1975. Temat krävde att hon lämnade sitt system med symbol- färger. För att göra naturen rättvisa ville hon avbilda den i dess rätta färger. Lingonets djupa röda och björklövets syrliga gröna kombineras med bilder av flygplan som släpper ut kemiska bekämpningsmedel eller grävmaskiner och oljefat som lämnats kvar ute i skogen.

Datorer och kvinnor i skogslän

Attis konst var inte bara kritisk, hon ville också erbjuda lösningar och hopp om framtiden. I en väggmålning för Riksförsäkringsverket i Sundsvall, Datorer och kvinnor i skogslän (1976–1979), förenas hennes intresse för miljö, teknik och feminism. Som ofta i Attis konstnärskap, ger det monumentala offentliga verket upphov till en serie mindre motiv som återkommer som litografier och måleri.

Kvinnoarbetslöshet och hoten mot skogen fångas i motiven Bärplockning och Långseleskogen. Genom att avbilda kvinnor som plockar bär och använder röjsåg vill Atti visa olika sätt för kvinnor att försörja sig, men även på skogens rikedom och den viktiga allemansrätten. Rallarrosorna symboliserar frihet och livets krafter.

Don Quijote

I början av 80-talet läser Atti Don Quijote i samband med en olycka som gör henne sängliggande. Litteratur har alltid varit en viktig del av hennes liv och i Cervantes klassiker hittar hon sitt nya tema: den sårbara människan, individens kamp mot sina egna rädslor men även en hoppfull inställning till livet - "det omöjliga, det gör man bara".

Alla mina Don Quijote-bilder handlar om att få människan på fötter, att få fotfäste. Och att få fotfäste, det är ju samma sak som att ha tilltro.

Atti intervjuad av Birgitta Tunelli för Sveriges Radio P1, 1986.

Armar, händer, ben och fötter blandas med byggstenar i ett kaos där människan kämpar för att inte förlora sig själv. Rädslorna representeras av jättar eller väderkvarnar. Det didaktiska formspråket från de offentliga verken får här ge vika för vad Atti kallar en "expressiv realism" som låter henne förhålla sig mer fritt till färg och form. Byggstenarna har tagit över maskindelarnas funktion ur de tidigare verken, men kampen mellan mjukt och hårt, sken och verklighet är fortfarande i centrum för Attis utforskande.

Atti i sin ateljé i Sollefteå, 1993

VÅNING 4A

BOTTNISKA BERÄTTELSE

*TOMMY TOMMIE, ANDERS ALM
CURERAD AV JAN-ERIK LUNDSTRÖM*

BOTTNISKA BERÄTTELSE

Norrbotten, Sveriges yngsta och till ytan största län, är, varken mer eller mindre, ämnet och motivet för kapitlet *Bottniska berättelser*. I två mångfasetterade, livfulla och omfångsrika fotografiska skildringar exponeras, utforskas och porträtteras det nordligaste länet, landskapet, samhället och, framförallt, dess invånare. Dialogen mellan de två fotografiska bildverken är lika oemotståndlig som vart och ett av verken i sig.

Tommy Tommie - Kan Sverige klara sig utan Norrbotten?

Kan Sverige klara sig utan Norrbotten? är titeln på Tommy Tommies ej publicerade bok om Norrbotten som här återskapas i utställningsform. Så långt som till en komplett dummy kom den, med originalprintar in-klistrade och all text skriven och typsatt och formgiven. Vinst i en manuskripttävling håvade in stöd till projektet men förlaget drog tillbaka löftet om utgivning och projektet stannade vid nämnda dummy. 1978 slutfördes dummin, en bok färdig att trycka på 115 sidor, med mer än 150 fotografier och massor text – allt gjort av Tommy Tommie.

Kan Sverige klara sig utan Norrbotten? porträtterar ett händelserikt 1970-tal där utveckling och avveckling går hand i hand, traditioner upphör och nymodigheter tar över, landskap förvandlas, försvinner, består, människorna till vardag och fest, i arbete och fritid, motstånd, protest och vardagsslit, vrede, sorg och glädje. Organiserad i form av ett extensivt fotoreportage i ord och bild, en unik dokumentär berättelse med ett oförväget helhetsperspektiv på Norrbotten vid denna tidpunkt – strejkernas tid, miljökampens tid, flyttlassens tid och vi flytt int-rörelsen, alternativa media och självorganiserandet tid, allt lyhört framställt i en immersiv nära skildring

Blick utger sig för att tala för norrbottningen eller för att kunna ge en insiders blick på helheten. Men blick och berättarröst är inkännande, närvarande, tryggt kunig och engagerad; pusslet åstadkoms genom att följa människorna, händelserna, skeendena, årscykeln med sina dramatiska kontraster, allt resulterande i en rik och trovärdig helhet.

Anders Alms *Bottnisk blues* är ett färgstarkt och mångbottnat fotografiskt porträtt av det nordligaste länet, men nu utfört och iscensatt med en inföddes öga i det tjugoförsta århundradets hägn. Här tar den renodlade fo-

tografiska sviten vid; fotografierna organiserar sin egen visuella symfoni på jakt efter den norrbottniska själen.

Anders Alm:

För många år sedan påbörjade jag ett foto-projekt tillsammans med skribenten Lars Elenius som skulle få namnet Den barnlösa byn. Det riktiga namnet på byn är Vettasjärvi och den ligger i Gällivare kommun. Om jag kommer ihåg rätt så hade byn då ca 90 invånare. Det kändes som ett överblickbart antal personer för ett fotoprojekt, men det skulle visa sig att vi inte på långt när hann träffa alla.

Nu har jag under några år försökt göra en fotobok om Norrbotten med sina knappa 250.000 invånare och med tanke på att 90 invånare var övermäktigt i en liten by så blir 250.000 i ett län omöjligt att greppa över. Det kan verka som ett motsatsförhållande men för varje år som gått har materialet blivit mindre och mindre. Detta är tänkt som sista delen i en trilogi om Norrbotten. Den första delen var *Solitary Road* som handlar om några byar efter en väg, Talmavägen, norr om Torneträsk. En väg som saknar anknnytning till andra vägar och som en konsekvens av det även anknnytning till omvärlden. Det blev boken om Byn.

Andra delen i trilogin var *Grouse City* som är min subjektiva skildring av min barndoms- och uppväxtstad Kiruna. Kiruna har ju under många år varit en stad under förvandling. För att säkra den framtida gruvbrytningen måste stora delar av staden flyttas eller rivas. Jag ville fånga min barndomsstad och dess människor innan den för evigt försvann. Det blev boken om Staden. Fotografierna i denna utställning är ett urval ur den avslutande delen i trilogin och som då handlar om Regionen eller Norrbotten. Under arbetets gång har jag många gånger ställt mig frågan vad Norrbotten egentligen är. Så vad blev nu detta? En sammanfattning av mitt fotografliv? En sann beskrivning av Norrbotten? En vinklad beskrivning av Norrbotten? Antagligen mer eller mindre allt på en gång.

VÅNING 4A

Jag har alltid värjt mig mot de i många fall fördomsfulla bilderna av mitt län. Ni vet norrsken, midnattssol, strejkande gruvarbetare, det tärande länet med bidragstagare. Egentligen tror jag att alla landsändar upplever att just deras region är missuppfattad. Alla fördomar om ett län är i någon mån sanna men ger långt ifrån en rättvis och hel bild. Det är ju inte ens möjligt att ge en heltäckande bild av ett hörn i lägenheten och naturligtvis i ännu mindre grad ett helt län.

Det jag har försökt göra med detta projekt och dessa bilder är inte att visa det unika med Norrbotten utan mer det allmängiltiga och vanliga. Jag gör också gärna upp med myten om den tysta och lite tröga norrlänningen eller mer specifikt norrbottningen. Jag tror verkligen att det mesta är sig likt oavsett var du kommer ifrån. Där finns de tysta och blyga likväl som de som aldrig slutar prata. Där finns också de vackra landskapen och de tråkiga bostadsmiljöerna. Detta har också varit ett sätt för mig att återupptäcka miljöer som är så välkända att jag knappt ser dem. Jag vill lägga till en sällan sedd synvinkel på mitt län och alla nya infallsvinklar på ett ämne eller en plats breddar bilden och gör den därmed mer sann.

Eller så här. Om jag som uppdragsfotograf får i uppgift att ta bilder för att marknadsföra Norrbotten så kommer jag naturligtvis att välja det som är insmickrande. Jag väljer plats, tidpunkt, väderförhållanden med stor omsorg för att framställa länet i så positiv dager som möjligt. Naturligtvis inget fel i det, jag gör det som var mitt jobb. Men det innebär också att jag måste välja bort allt annat. I detta projekt har jag arbetat med att framhäva helt andra saker och man kan säga att min beskrivning av Norrbotten har blivit lika lite sanningsenlig som en turistbroschyr.

Biografier

Tommy Tommie (f. 1941, Stockholm) bor och verkar i Töre. Tommy Tommie, en av Sveriges mest inflytelserika fotografer, var en av initiativtagarna till den legendariska gruppen Bildaktivisterna, verksam i Stockholm från det sena 1960-talet, som banade helt nya vägar för fotografin som samhällsengagerat uttrycksmedel. Alltsedan 1970-talet med Norrbotten som bas där Tommy Tommie var med och bildade och arbetade med Norrbottens bildgrupp, bidrog flitigt till den alternativa tidningen *Norrlandsbulletinen*. Dessutom var Tommy Tommie under lång tid engagerad som lärare i Norrbotten, först på medialinjen vid Kalix Folkhögskola, därefter som huvudlärare på fotografilinjen på Bergnässkolan i Luleå.

Anders Alm (f. 1958, Kiruna) bor och verkar i Luleå. Verksam som frilansfotograf i över fyra decennier med Norrbotten som bas har Anders Alm ofta arbetat med dokumentära fotoprojekt, gärna inom det egna länet och ofta i samarbete med författare. Fotoboken – med titlar som *Grouse City*, *Solitary Road*, *Den Barnlösa byn* och *Jorden han ärvde* – är ett viktigt medum i Anders Alms fotografiska utbud.

Tommy Tommie, *Kan Sverige klara sig utan Norrbotten?*

VÅNING 4A

**LEVANDE
MATERIA
PER ISAK JUUSO
*CURERAD AV JAN-ERIK LUNDSTRÖM***

LEVANDE MATERIA

Duodji är den samiska materiella kulturens kungsväg, en estetisk och funktionell praktik där duodjins föremål – klädesplagg, husgeråd, redskap för jakt och rensköt-sel, färdmedel, med mera – bistår varje steg längs livets väg och tillgodoser vardagens behov, från fysisk och praktisk levnad till sinnligt och andligt välbefinnande. Duodji är en holistisk praktik som flätar samman vardagens göranden med tillvarons andliga och ickemateriella dimensioner. Duodjins föremål – genom deras form, materialval, ornamentik, uttryck och funktion – omfattar och ombesörjer levnad, överlevnad, världsåskådning och kosmologi på en och samma gång.

I samtida duodji, där duo-jarens verk inte längre i huvudsak brukas, uppskattas och cirkulerar i en social sfär, utan istället mestadels möter sin betraktare i den kulturella sfären, består ändå denna rika länk med såväl vardag och kosmos; föremålen förmedlar estetiska upplevelser och djup kunskap om samisk kultur. Tradition och förnyelse samspelar i samtida duodji genom att den estetiska – eller konstnärliga – autonomi som duo-jaren nu kan tillvarata, möjliggör en fortsatt utforskning av metod, material och form, med duodjins omfångsrika kunskapsbank som källa och resurs. Det är också här som världen blir synlig på nytt genom duodjins visuella-taktila ting där form och material så fulländat sammansmälts och föremålen levandegörs så att dörrar öppnas till nya verkligheter för oss betraktare.

Kapitel *Levande materia* omfattar fyrtiosex föremål av **Per Isak Juuso**, skapade under mer än ett halvsekel som aktiv duo-jar. Juuso är främst verksam i hårdslöjd, med trä och horn som främsta materia, och utställningens urval av verk utgör en närapå komplett provkarta på traditionella duodjiföremål i trä, horn samt läder - knivar, náhppi - mjölkskänk, kosor, skålar, askar, skedar, smycken, nålhus, körstav, och en trumma.

Varje enskilt föremål ur Juusos produktion förkroppsligar kunskap och känsla för det kulturarv som duodji utgör, utsökta materialiseringar av duodjins traditioner. Samtidigt står varje verk ur Juusos hand för en utveckling och förnyelse av duodjins uttryck. Juuso omfamnar nya former - som i en serie på fem arbeten med avstamp i formen på skarabé-skalbaggen, tänjer på det möjligas gränser i arbeten med intarsia-inslag i både trä och horn, utökar duodjins vokabulär med allusioner till samtida händelser och skeenden i riktade politiska utsagor. Juusos konstnärskap omfattar också mindre skulpturer

och objekt utan explicita referenser till duodjins traditionella föremål. Serien *Ve-Mod* repeterar, med små variationer, ett (vemodigt) ansikte skuret i ben infällt i en upprättstående träkloss. Eller ett självporträtt, även det ett ansikte i horn, även den på en vertikal träkloss, men med två tvärsående element i järn, ges associationer till en korsfäst gestalt.

Levande materia inkluderar också installationen *Čorviid* där fyrtioalet renhorn hänger från taket i en tät konstellation - likt en simulerad renhjörd. Čorviid möter duodjins repertoar av former och mönster med renhornens estetiska vokabulär. En plansch i installationen ledsagar betraktaren i den omfattande terminologi för former och mönster för renhorn som det samiska språket innefattar. Med installationen Čorviid uppstår ett illuminerande möte mellan duodjins formspråk och renhornens egna estetiska uttryck och formspråk.

Uppmaning– Gå in bland renhornen och upplev känslan att vara mitt i renhjorden.

Biografi

Per Isak Juuso (f. 1953 i Karesuando) bor och verkar i Mertajärvi. Per Isak Juuso är en erfaren duo-jar som främst arbetar i trä och horn, kompletterat med metall och textil. Grunderna i duodji lärde han sig från sina föräldrar men han har också studerat duodji på bland annat Sámi Allaskuvla i Guovdageidno/Kautokeino. Juuso är en ledande utvecklare av duodji som både förvaltar och utmanar traditioner i sin konst. Juuso har varit verksam som lärare i duodji på Samernas folkhögskola i Jokkmokk och på Sámi Allaskuvla. Juuso har deltagit i flertalet utställningar över hela Sápmi och Skandinavien och finns flitigt representerad både bland ledande privatsamlare och i offentliga samlingar.

BORDER ECHOES

**ALEKSANDER FLORENSKY, MARK ROBERTS
& MINNA RAINIO, TINE SUREL LANGE &
PAVLO GRAZDANSKIJ, ALENA VLASOVA,
AMUND SJØLIE SVEEN, IRENE RASMUSSEN
KURERT AV PIKENE PÅ BROEN**

BORDER ECHOES

“Samarbeid med følgende aktører forbys: (...) Pikene på Broen (...)”.

Et brev sendt fra det regionale kulturdepartementet i Murmanskregionen i desember 2022 til kunstnere og kulturaktører, formidler ett tydelig og ett svært uklart budskap. Det tydelige er hvilke aktører i Norge du forbys å ha kontakt med, ifølge det russiske grensedirektoratet for den føderale sikkerhetstjenesten (FSB). Det uklare er hva som vil skje hvis du gjør det.

I 1993 ble Kirkeneserklæringen signert i den norske grensebyen og markerte starten på det som har blitt kalt Barentssamarbeidet. Det satte i gang samarbeid innen handel, næringsliv og naturforvaltning på tvers av de nordlige grensene til Finland, Sverige, Norge og Russland. Avtalen la også grunnlaget for nesten 30 år med kunst, sport, kultur og såkalte folk-til-folk prosjekter som knyttet sammen mennesker på tvers av grensene.

Pikene på Broen, en gruppe kuratorer og produsenter basert i Kirkenes siden 1996, deltok i Barentssamarbeidet gjennom kunstneriske og kulturelle «grensekryssende øvelser». Residency-program, festivaler, musikal, filmer, bøker, utstillinger og workshoper med kunstnere fra alle verdens hjørner ble kunstneriske og kulturelle verktøy for å aktivere disse «øvelsene». Dette banet vei for kritisk tenkning, felles refleksjoner, erfaringsdeling og utforskning av muligheter på tvers av en grense som en gang var helt stengt.

Russlands utenlandsagentlov, loven om at alle enkeltpersoner eller organisasjoner som mottar støtte utenfor Russland må registrere seg som “utenlandsk agent”, fra 2012, og annekteringen av Krim i 2014, var en del av Russlands antidemokratiske retning, og utfordret det grenseoverskridende samarbeidet.

Den russiske fullskala invasjonen av Ukraina 24. februar 2022 markerer imidlertid et brått vendepunkt. Den førte til krig, internasjonale sanksjoner og boikott – og i de nordlige grenseområdene: full stopp i nesten all kontakt med Russland. En gang fremhevet som et fredsbyggende prosjekt, blir Barentssamarbeidet nå av mange betegnet som et naivt prosjekt, og den nye politiske situasjonen etterlater de lokale grensesamfunnene med økt spenning og frykt.

Gjennom kunstnerisk utforskning i nesten 30 år søker Pikene på Broen å absorbere og reflektere over vår nå-

værende tid og plass i grenselandet. Hvordan kan kunst fortsatt søke etter sprekker i de solide murene som skiller menneskene her, og om vi finner dem – hva kan vi få ut av det? I et dypt behov for å finne sunne og fredelige veier inn i fremtiden, er det noe å hente ved at vi ser oss tilbake? I *Border Echoes*, gjenkaller Pikene på Broen kunstverk fra omskiftelige tider, i søken etter glimt av fremtidens grenselandskap.

Biography Pikene på Broen

Pikene på Broen er en internasjonal gruppe kuratorer og produsenter basert i Kirkenes, i den nordøstlige delen av Norge, nær grensen til Russland og Finland. Siden 1996 har organisasjonen gjennomført store og små kulturelle prosjekter og tverrfaglige samarbeid. I dag driver Pikene på Broen utstillings- og prosjektrummet Terminal B Kunsthall Kirkenes, et internasjonalt residency-program og den årlige kunstfestivalen Barents Spektakel.

Deltakende kunstnere

Aleksander Florensky, Alena Vlasova, Amund Sjølie Sveen/NORDTING, Irene Rasmussen, Minna Rainio & Mark Roberts, Tine Surel Lange & Pavlo Grazhdanskij

Aleksander Florensky

A Journey from Murmansk to Kirkenes (2014)

Illustrasjoner, illustrert bok

Kurator: Luba Kuzovnikova / Pikene på Broen

A Journey from Murmansk to Kirkenes er en kunstnerisk dagbok med tegninger og tekster fra reisen mellom Murmansk og Kirkenes, inkludert Teriberka, Titovka, Zapolyarny, Nikel, Borisoglebsk, Grense Jakobselv, Pasvik, Vardø, Vadsø, Bugøynes og Neiden. Gjennom 13 steder – 96 sider – ble boken lansert som en kunstnerisk guide til grenselandet, for både lokalbefolkningen og tilreisende.

Aleksander Florensky er maler, grafisk kunstner og keramiker, og en av grunnleggerne av den alternative kunstbevegelsen Mitki, etablert på slutten av 80-tallet i Leningrad. I 2014 ble Florensky regnet som en av hovednavnene på Russlands samtidskunstscene. Han startet sin kunstneriske karriere på 1980-tallet i St. Petersburg som maler og bokillustratør. I dag er Florensky bosatt i Georgia.

VÅNING 4B

Alena Vlasova

The Protector (2024)

Oppblåsbar installasjon

Tetrapoder er betongblokker som forsterker moler langs kysten. De er massive og robuste og brukes for å gi beskyttelse. *The Protector* er på sin side en oppblåsbar tetrapod – laget av tekstil og luft. Den kan bare gi en illusjon av beskyttelse. Denne kontrasten er ment å synliggjøre hvordan verdens våpenkappløp og stadig økende militærbudsjetter kun kan etterligne fred, uten å løse noe eller gi reell trygghet. Drømmescenariotet – selv for den sterkeste hæren – er at ingenting skjer

Alena Vlasova er grafisk- og webdesigner basert i Berlin. Hun jobber med identiteter og layouter på oppdrag, i tillegg til egne prosjekter. Hennes hovedfokus er å finne en måte å formidle essensen av prosjekter gjennom grafikk. *The Protector* ble laget til Barents Spektakel 2024: Soft Shields, der Vlasova også sto for den grafiske utformingen: 2024barentsspektakel.no

Amund Sjølie Sveen / NORDTING

Make the North Great Again (2020)

Lysinstallasjon / holdningskampanje / kommersiell neonskilt

Ved å omformulere Donald Trumps kjente kampanjeslagord, snus maktforholdene på hodet. Denne gangen er det verken en supermakt eller en paranoid eksprezident som trenger å bli «stor» igjen – det er Nord. Dette er en «Jeg elsker Nord»-kampanje, en «Nord må bestemme over Nord»-kampanje, en «Nord er stort!»-kampanje! Ulike versjoner av skiltet har hengt i det offentlige rom flere steder i Nord-Norge, Kalaallit Nunaat (Grønland) og Færøyene. I april 2022 var lysskiltet med den russiske oversettelsen av slagordet planlagt å stilles ut. Det skjedde ikke. Den raskt skiftende geopolitiske situasjonen, forsterket av den amerikanske presidentens gjentatte forsøk på å sikre seg deler av Arktis, setter installasjonen stadig i et nytt lys.

Amund Sjølie Sveen er en nordnorsk kunstner, forfatter og forsker. I mange år har arbeidet hans fokusert på fortellingene og maktkampene i og om nordområdene, et utgangspunkt for å undersøke både lokale og internasjonale politiske spørsmål i en globalisert markedsøkonomi. Han er en aktiv deltaker i norsk offentlig debatt, og er tilknyttet UiT – Norges arktiske universitet i Tromsø.

NORDTING er en mobil folkeforsamling for nord, som jevnlig inviterer til «ting» – forsamlinger med sang, dans, musikk for oljefat og tørrfisk, powerpoint, politisk

analyse og avstemninger. Siden oppstarten i 2014 har de vært på en pan-arktisk reise for å styrke Nord, og sette lys på at politisk og økonomisk makt ofte er plassert andre steder.

Mark Roberts & Minna Rainio

Borderlands (2004)

3-kanals videoinstallasjon (25 min)

Hvordan kan noe så tilsynelatende ubetydelig som en linje ha så stor innvirkning på menneskers liv og levemåte? Hvordan kan en liten gresslette få så stor betydning i menneskers hverdag? Hvordan kan et tilsynelatende «tomt» rom være så fullt av mening?

Borderlands er en tredelt videoinstallasjon som tar den finsk-russiske grensen som sitt hovedtema. Filmen fokuserer på livene til mennesker som bor på begge sider av grensen, og bruker fakta, fiksjon og fantasi for å utforske hvordan grensen påvirker deres liv.

Ved å vise filmen nå, 20 år etter at den ble fullført og under geopolitiske omstendigheter som har endret seg, avler filmen nye spørsmål om hvilken mening disse tilsynelatende tomme rommene bærer med seg.

Minna Rainio og Mark Roberts er prisbelønte film- og kunstnere som produserer filmer og store installasjoner med bevegelige bilder. De arbeider med temaer som migrasjon og klimaendringer gjennom hvordan disse påvirker menneskers individuelle erfaringer og historier. De fleste av verkene deres bruker dokumentarisk fiksjon for å utfordre publikum og destabilisere etablerte forestillinger om tid, rom og samfunn. De er basert i Helsingfors, Finland.

Irene Rasmussen

From Seed to Sim (2023)

Skulptur og solsikkeinstallasjon

Hvordan kan planter – og kunnskapen om dem – bidra til å restaurere skadet natur? I prosjektet *From Seed to Sim* utforsker kunstner Irene Rasmussen hvordan såkalte «superplanter» absorberer tungmetaller og giftige stoffer og hvordan de kan bidra til å rense forurenset jord. Ideen til prosjektet ble sådd i 2019, da kunstneren sammen med Pikene på Broen planla å undersøke hvor mye metall disse plantene kunne trekke ut av jernholdig industriavfall, gjennom etableringen av to sommerhager: én i gruvebyen Kirkenes, og én i nabobyen Nikel med sine nikkelgruver – kun 50 kilometer og en grense fra hverandre.

Den opprinnelige planen var at prosessen skulle resultere i to mikro-skulpturer, én på hver side av grensen, som en vennsaksakse mellom to gruvesamfunn. Dette lot seg imidlertid ikke gjennomføre – først på grunn av pandemirestriksjoner, og senere på grunn av Russlands fullskala invasjon av Ukraina, som satte alle samarbeid på pause. Denne mikro-skulpturen er laget av jernet som ble absorbert av plantene i sommerhagen i Kirkenes i 2021.

Irene Rasmussen er en kunstner som bor og arbeider i Tromsø. Hun har studert i Firenze, Italia, i Kabelvåg i Lofoten, og ved Kunstakademiet i Trondheim innen fagene skulptur, installasjon og uterom. Rasmussen arbeider med planter og vegetasjon, og undersøker endringer i form og tilstand gjennom ulike stadier. Prosjektene hennes er ofte stedsspesifikke, midlertidige og forgjengelige over tid, der klima, natur og vekstsykluser bestemmer varigheten.

Tine Surel Lange & Pavlo Grazhdanskij *Two Sides of the River* (2022)

Video- og tekstinstallasjon

Kuratert av Neal Cahoon / Pikene på Broen

Video 1 (venstre)

Opptak fra 27.02.22, kl. 15.30 (CET)

Utnes/Pasvik, Norge

Varighet: 27:09

Video 2 (høyre)

Opptak fra 04.05.21, kl. 12.00 (MSK)

St. Petersburg, Russland

Varighet: 05:28

Dette lydkunstprosjektet, som først ble vist på kunstfestivalen Barents Spektakel i 2022, har blitt stående som et varig symbol på dagens utfordringer i grenseoverskridende samarbeid. *Two Sides of the River* ble utviklet av kunstnerne Tine Surel Lange og Pavlo Grazhdanskij som en gest for analog kommunikasjon i en tid med pandemirelaterte reiserestriksjoner. Ved å sende kraftige lydsignaler til hverandre over den norsk-russiske grensen i Pasvikelva, ønsket kunstnerne å bygge en bro gjennom direkte lydkommunikasjon. Grazhdanskij brukte opptak av luftvernsirener fra andre verdenskrig som lydkilde, mens Surel Lange brukte feltopptak av en tåkelur fra Lofoten – en lyd kjent for å løse folk trygt i havn under krevende forhold.

Fremføringen var planlagt som avslutningsseremoni for festivalen, tre dager etter at Russlands fullskala invasjon av Ukraina satte i gang. Men fremføringen gikk

ikke som planlagt. I siste øyeblikk før den skulle finne sted, ble Grazhdanskij nektet av russiske myndigheter å gjennomføre sin framførelse, angivelig på grunn av en «snøstorm». På norsk side av elven var det imidlertid klart vær uten tegn til storm. Surel Lange fremførte sine tåkelurer som planlagt. Delene av fremføringen der Grazhdanskij skulle sende sine signaler, forble tause.

Tine Surel Lange er en norsk komponist og kunstner med base i Lofoten, Nord-Norge. Arbeidene hennes er inspirert av arktiske landskap, mytologier og lydkoreografi med fokus på lytting, rom og hvordan ulike konnotasjoner farger hvordan vi lytter til og opplever kunst.

Pavlo Grazhdanskij ble født i Kharkiv, Ukraina, og bor og jobber nå i New York, USA. Hans kunstneriske arbeid er sentrert rundt representasjonsstrategier, problematikk knyttet til dokumentar og funnet materiale, kunstneriske tilnærminger og manuelt arbeid i data-behandling og innsamling, biopolitikk, samt bilder av overlevelsesstrategier og abstraksjon.

FRÅN FJÄLLEN TILL HAVET

**DAVID LARSSON & JENS STRAND-
BERG, MIA ROGERSDOTTER GRAN,
JENNI LAITI, HELENA ADOLFSSON
CURERAD AV MARIANGELA MENDEZ PRENCKE**

tom vad jord och skog gav fanns även mat att häm-
v stor betydelse före kraftverksutbyggnaden. Här i
Skällarimselet, Jokkmokks sn. Foto Nbm/G Holmst

FRÅN FJÄLLEN TILL HAVET

Många älvar har dämts upp, hejdats tillbaka, översvämmats och hindrats från att rinna fritt genom det territorium som är en så stor del av dem. Enbart Luleå älv, vars namn kommer från det lulesamiska ordet "lulij" som kan översättas med "de som bor i öster" med syfte på skogssamerna, har på sin väg från källflödena ovan Akkajaure till Bottenviken 15 vattenkraftverk. De byggdes mellan 1915 och 1977 och producerar 11% av Sveriges energi (enligt Vattenfall, 2022).

Verken av Helena Adolfsson, Jenni Laiti, Mia Rogersdotter Gran och konstnärssduon David Larsson och Jens Strandberg följer, behandlar och reflekterar över älven och dess omgivning som subjekt på dess väg från fjäll till hav. Vad är följderna av de väldiga dammarna, de enorma nya vattendrag de skapat, och vattenkraftsutbyggnadernas förvandling av både landskap och de sociokulturella miljöerna längs älvdalen? Var är konsekvenserna av älvens omvandling från offentlig vattenmassa till entreprenöriell resurs och privatiserat kapital?. Finns det "fläckar" av naturen, aspekter av själva floden, som ännu inte har tagits i anspråk i projekten för ägande, exploatering och utvinning? Vad återstår av älven som allmänning, tillgänglig och levbar för alla levande varelser idag?

Kapitlet *Från fjällen till havet* innehåller också en uppmaning att närma sig och förstå bergen och älvarna som levande organismer med politisk och juridisk handlingskraft, subjektivitet och rättigheter. En del av detta är att revidera begreppet "landskap" (inklusive hur det förstås inom konsten) och vårt synsätt av naturen som ett objekt skilt från människan; ett fristående perspektiv på naturen som något vi kan äga, kontrollera och utnyttja på våra villkor.

I många urfolks kosmologier är däremot bergen, dalar, älvarna och deras vatten och invånare, alla levande varelser, inklusive människan, en del av samma ekosystem, en del av allmänningen och med samma rättigheter. Utmaningen är tydlig: Energin måste flöda för att tillgodose den välbehövliga gröna omvandlingen, men älvarna måste också flöda. Bara genom att lyssna och erkänna allas subjektivitet i de levande varelsernas gemenskaper är en verkligt grönare framtid möjlig.

Konstverk

I **Helena Adolfssons** konstnärliga praktik rättas tillvaron efter årstiden och vädret. På vandringar samlar Helena sina intryck i skisser, kritteckningar och akvareller som sen blir utgångspunkt för hennes målningar. Hon strävar efter att i linjer, färger och ljus, fånga känslan hon upplever på en plats och samspelet mellan det som där finns. Helena intresserar sig också för de refuger av natur som finns kvar efter våra ingrepp som vattenkraft, ledningsgator, vägar, kalhyggen m m.

Motiven i Adolfssons måleri är ofta från Kvikkjokk med omnejd; hennes hem, närmiljö och vardag. Här berör ytterligheter varandra. Ljus och mörker. Kyla och hetta. Stillhet och intensitet. Midvinterns korta dagar utan sol och sommarens överflöd av dagsljus. En tillvaro som formas av kontraster i konfrontationen mellan människa och natur.

Vallevårre, 2024

Olja på duk

Det är mitten av september. Luften är klar. Flockar av rödvingetrastar drar förbi, i övrigt hörs bara vinden. Att där stanna upp i vandringen längs fjällryggen en stund och låta blicken vila på fjällen, molnen och himlen.

Sommarnatt I, 2025

Olja på duk

Att vandra om natten, under de ljusa, fridfulla sommarnätterna och höra hur naturen under de sena natttimmarna vaknar ur sin lätta slummer. Fjällen har längtans blå färg, marken och björkskogen doftar grönt. Nere i dalgången rinner älven outtröttligt vidare österut.

Gryning, 2025

Olja på duk

En tidig oktobermorgon glider morgondimman från älven ut över fjällheden. Det är frost. Ljuset är höstens dova med kontraster mellan mörka skuggor och gryningsljuset.

Älven (I Rautaselet), 2024

Olja på duk

Maj månad. Isen på älven börjar brytas upp. Vattnet skimrar i blåa toner och isen i turkosgröt. Naturen vibrerar av liv. Det doftar vår.

VÅNING 3A

Källarmyran (Längs älven), 2024

Olja på duk

I början av juni. Isen är borta, snön är bara snöfält. Vid Kvikkjokk passerar älven deltalandet, i kanaler som slingrar sig fram genom lövskogen. Björk, vide och al har fått en liten skiftning i grönt. I fjolårsgräset har det nya börjat spira.

Gläntan i skogen, 2023

Olja på duk

Skogen en sen eftermiddag i augusti. Hösten har börjat. Trädens lövverk skiftar sakta färg. Örter vissnar och landskapet börja gå i gula, bruna och röda toner.

David Larsson & Jens Strandberg

Face- Mist, 2023

Fotokollage

Vattenfalls reklamkampanj "Industrial Emissions Face Mist" kretsar kring en ansiktsspray som vill visa hur ren fossilfri stålproduktion är. Så ren att restprodukten, vatten, går att spraya direkt i ansiktet. Misten kommer från HYBRIT-anläggningen, ett pilotprojekt för fossilfri stålproduktion som Vattenfall driver med SSAB och LKAB. Sprayen marknadsförs av influencers som till exempel Cara Delevingne som förföriskt frågar om vi "vill pröva något nytt" när hon sticker upp huvudet ur en skorsten.

Det statliga bolaget Vattenfall har en lång historia av ambitiösa reklamkampanjer. Precis som Vattenfalls kanske mest kända kampanj, "Två hål i väggen" från mitten av 1990-talet handlar Face Mist-kampanjen om att fokusera på bara en del av en stor produktionskedja och på samma gång dölja de sidor av produktionen som på olika sätt kan vara problematiska. Med reklamkampanjer riktade mot en urban publik skapar Vattenfall en distans mellan produktion och konsumtion, mellan där resurserna finns och där de konsumeras.

För att producera fossilfritt stål krävs enorma mängder el, ofta från vattenkraft – vilket torrlägger älvar och påverkar biologisk mångfald. Samtidigt som industrin kräver fördubblad elproduktion till 2035, visar forskning att utsläppen ökar i den så kallade "gröna" omställningens spår. Med kampanjen vill Vattenfall få oss att fokusera på vattenången, inte på de ingrepp i landskapet som möjliggör produktionen. Älvar som berövats på sitt vatten, sin kraft – och på sina naturliga "vattenfall".

Jenni Laiti

Bivdit luosa máhccat/Asking the Salmon to Return

2022

Video, längd 6 min 1 s

Beståndet av den vilda atlantiska laxen (*salmo salar*) har minskat avsevärt i Sápmi under lång tid, i såväl de botteniska älvarna i Sverige som de atlantiska älvdalarna i Norge. Initialt berodde minskningen på vattenkraftutbyggnadens digra och ofta fatala påverkan, därefter på grund av bl.a. den industriella odlingen av lax, klimatförändringarna och den globala uppvärmningen. Jenni Laitis video *Bivdit luosa máhccat/Asking the Salmon to Return* är en filmisk besvärjelse där en människogestalt iklädd en lång laxfärgad tylladress med långt släp vadar, simmar och dyker i en livligt strömmande älvfåra; en koreograferad bön om laxens återkomst.

Mia Rogersdotter Gran

Ädno / Älven / The River, 2018

Foto, video och samlat arkiv material

Ädno / Älven / The River är en installation med fotografier, arkivmaterial, video och böcker som alla berör och undersöker Luleälven. 2017 började Mia Rogersdotter Gran att arbeta och reflektera kring den älv som hon själv vuxit upp intill. Sedan början på 1900-talet har älvdalen genomgått en förvandling från att ha haft Europas mest dramatiska forsar och vattenfall till att bli ett stillsamt industrilandskap. Arbetet med älven resulterade i en fotobok där Rogersdotter Grans resa längs älvdalen, inklusive besök vid de 15 kraftstationerna, utgör bokens huvudinnehåll. Materialet har nu också utvecklats till en utställning som visats i Sverige och utomlands. Nu visar Rogersdotter Gran valda delar på Havremagasinet.

I Rogersdotter Grans fotografier möter vi elledningar och ställverk placerade mellan urskog, stilla vatten, stenar och berg. Vi ser inga människor, bara spåren av dem; landskapen står i fokus. Till fotografierna presenteras delar av hennes researchmaterial som i sitt eget narrativ skapar en slags bildtext till de fotografier och den video som visas. Texten på ett vykort berättar om vilka fiskar vykortets avsändare fiskade i älven 1946. Därtill broschyrer från Vattenfall och Ernst Mankers mäktiga bok från Akkajaure och Stora Sjöfallet som trycktes 1941. Dessutom får besökarna gärna bläddra i Rogersdotter Grans kontaktkartor och de böcker som står på borden.

En stilla påminnelse om älvens numera viktigaste uppdrag är det enformiga ljudet som läcker ut från en video – ett elektrisk hummande från ett ställverk i närheten av Letsi kraftstation.

Biografier

Helena Adolfsson (1961), uppväxt i Uppsala, är bildkonstnär med inriktning mot måleri och teckning. Efter avslutade studier på Konstfackskolan i Stockholm (1987-1992), bosatte sig hon i Kvikkjokk, strax norr om polcirkeln i fjällkedjans mest avverkade dalgång, på randen till Unescos världarv med nationalparkerna Sarek och Padjelanta.

Adolfsson senaste separatutställningar är Konst på flygplats, Luleå 2025. Galleri Karlavägen 71, Stockholm, 2024. Bodens konstgille, 2018. Piteå konsthall 2012. Åja, Åjtte museum, Jokkmokk, 2008 och 2006. Konstens hus, Luleå, 2005. Teatergalleriet, Uppsala, 2005. Konstnärshuset, Stockholm, 2003. Kiruna Stadshus 2002. Hennes konst är representerat på bl. a. Uppsala Konstmuseum, region Norrbotten, region Stockholm, region Västra Götaland och region Kronoberg. Helena Adolfsson är koordinator för Jokkmokks konstnärresidens.

Jens Strandbergs konst- och curatoriska projekt präglas av samarbete, självorganisering och ett intresse kring att skapa långsiktiga konstnärliga undersökningar. Strandberg har arbetat både nationellt och internationellt, ansvarat för ett flertal utställningar och publikationer samt varit skribent i flera ledande konsttidsskrifter. Tidigare projekt inkluderar: "Bomassan" (2017-19) –ett konstpedagogiskt projekt som undersökte Stockholms bostadspolitik genom att skapa en självorganiserad bomässa, "Home Works", Konsthall C (2015-18) –ett utställningsprogram som undersökte hemmet och hemmets politik utifrån ett Marxistfeministiskt perspektiv. För närvarande driver han "Nya nya Norrland", ett konstnärligt researchprojekt, främst materialiserat som en tidning, kring det pågående resursuttaget i norra Sverige och "Keep Turning" som använder fermentering och bakteriekultur som konstnärlig och socio-ekonomisk modell, grundad i kollektivet, delningsekonomi, experiment och lärande.

Publikationer inkluderar: Starter's (2024), Landing (Lumbung Press, 2023), Home Works – A Cooking Book (Onomatopoe books, 2020), Gubbängsutredningen fortsätter (Dokument Press, 2019), Always, Already, Haunting, "Disss-co Haunt" (Whitney Museum, 2019) m.fl. Han har även arbetat som konstnärlig- och verksamhetsledare på Transmission gallery (Glasgow, 2008-10), Konsthall C (2015-18), Konstfrämjandet Västmanland (2020-21) och senaste Bie biennal (2024).

David Larsson, 1981 Uppsala, är konstnär och lektor i fri konst med fokus på skulpturala processer på Konst-

fack. Larsson arbetar med objekt, skulptur, fotografi och text. I Larssons arbete spelar föremål en central roll som bärare av sociala och politiska historier samt som förmedlare av affekter. Tematiskt kretsar David Larssons verk ofta kring frågor om samhällsutveckling och modernitet, politiska händelser, naturresurser och samlande/arkiv. Flera av verken omfattar en social dimension som manifesteras i form av workshops, samtal och en idé om utställningsformatet som i första hand en scen för samtal och dialog.

David Larsson är engagerad i flera olika självorganiserande och kollektiva konstnärliga sammanhang. Bland annat styrelseposter i Rejmyre Art Lab, Den Kollektiva Hjärnan, Stiftelsen Konstnärernas Kårhus och KRO:s internationella kommitté. David Larsson har haft separatutställningar på Galleri Box, Göteborg (2019), Konsthall C, Stockholm (2017), Haninge Konsthall (2014), BLOKK, Bergen (2013). Bland gruppställningar kan nämnas Mångkulturellt centrum i Botkyrka 2023, Uppsala Konstmuseum (2022), Kramfors Konsthall (2022), Norrköpings Konstmuseum (2018), Pas-sagens Konsthall i Linköping (2015), Kungliga Konsthögskolan i Stockholm (2015), Skånes Konstförening, Lund (2016) och Malmö Konstmuseum (2016).

Jenni Laiti (f. 1981) bor och verkar i Jåhkåmåhke/Jokkmokk, Sápmi/Sweden. Jenni Laiti är konstnär, skribent och klimat- och urfolksaktivist. Hennes projekt, i form av video, performance, community arbeten, aktioner, föredrag, texter och publikationer, omfattar klimat- och miljökris, dekoloniala interventioner och samers och urfolks rättigheter. Laiti har deltagit i utställningar, evenemang och aktioner nationellt och internationellt, inklusive Kwangju-biennalen och Whitney biennalen.

Mia Rogersdotter Gran är en konstnär som arbetar med fotografi, video, arkiv och text i sin praktik. Hon har en kandidat i konst från Konstfack och en master i fotografi från HDK-Valand. Den personliga relationen till en plats eller ett ämne är återkommande i hennes konstnärliga praktik. Hennes arbete är ofta experimentellt dokumentärt - hon intresserar sig för att utveckla tvärvetenskapliga metoder och att utforska samtida begrepp om hur natur, landskap och identitet kan tolkas.

2018 tilldelades Rogersdotter Gran Hasselbladstiftelsens stipendium i naturfotografi vilket möjliggjorde att projektet om Luleälven kunde genomföras. 2020 gav hon ut den självpublicerade fotoboken med samma namn som utställningen. Hon har ställt ut på flera platser i Sverige och utomlands och hennes verk har köpts in av bland annat Statens konstråd.

FRYSTA BERÄTTELSE

NORRBOTTEN BORTOM EXOTISM

**ANJA AND TOMAS ÖRN, ANDERS SUNNA,
LARS PIRAK, RANKE SANDGREN, NILS NILS-
SON SKUM, ANNIKA DAHLSTEN OCH MARKKU
LAAKSO, RALPH ERSKINE, STIG WINNERSKOG
CURERAD AV SILVIA COLOMBO, ANA VICTORIA BRUNO**

Ralph Erskine

FRYSTA BERÄTTELSE: NORRBOTTEN BORTOM EXOTISM

Norra Sverige har ofta framställts som ett idylliskt land av oändliga snölandskap, befolkat enbart av renar, där norrskenet pryder himlen (nästan) varje vinterkväll. Skildringen av "Norden" är ofta sammanflätad med bilder av exotism och romantik, vilket syns i fotografier, affischer, konstverk och till och med arkitektoniska skisser. För betraktaren framstår denna region vanligtvis antingen som en karg och otillgänglig vildmark eller som en lockande turistdestination.

Detta kapitel av utställningen belyser, genom ett urval av arkivmaterial och konstverk från tidigt 1900-tal fram till idag, hur exotismen – ofta präglad av antingen en tydlig eller subtil kolonial blick – länge har varit, och fortfarande är, kopplad till detta område. Utställningen inleds med material från 1937 års utställning *Folklore de Suède* på Palais de Trocadéro i Paris, där en av de utvalda konstnärerna att representera "Lappland" var den samiske konstnären Nils Nilsson Skum.

Därefter följer en serie bilder och verk där Norrbotten – och det arktiska området i stort – framställs som en oskuldsfull, närmast överklig och ensam natur, en plats som tycks vänta på att bli "utforskad och upptäckt". Plötsligt skiftar dock perspektivet, och vi ser hur samtida konstnärer och praktiker – såsom Anders Sunna, Anja och Tomas Örn, samt videokonst av Annika Dahlsten och Markku Laakso – ifrågasätter och dekonstruerar denna stillsamma och förenklade bild av "Norden".

Vilken bild dyker upp i ditt huvud när du tänker på "Norden" och, mer specifikt, på norra Sverige? Är denna region fortfarande dominerad av klichéer och stereotypa föreställningar?

Detta kapitel av utställningen söker inga definitiva svar. Tvärtom, det vill väcka ännu fler frågor, reflektioner och tankar kring en region som genomgår omfattande sociala, ekonomiska, politiska och kulturella förändringar.

Konstnärer och konstverk

Nils Nilsson Skum (Ciuruduottar, 1872–1951)

Nils Nilsson Skum var en samisk konstnär och renskötare, född i ett tält i Ciuruduottar i norra Sverige. Han växte upp i en nomadiserande samisk familj och hade en djup förankring i Arktis landskap och traditioner. Skum är mest känd för sina verk som skildrar det samiska folkets liv och kultur, där han använde både text

och bild för att förmedla berättelser. Hans verk speglar en stark känsla av identitet och kulturarv, med utgångspunkt i hans intima kunskap om landskapet och det samiska levnadssättet. Under sitt liv blev Skum en viktig gestalt för bevarandet och representationen av samisk kultur. Hans konst fortsätter att hyllas och finns representerad i många museer och privata samlingar.

Älgtjur (1933)

Teckning och gouache

Region Norrbottens konstsamling

[Renspann] (1942)

Teckning

Region Norrbottens konstsamling

Dessa verk, som idag ingår i Region Norrbottens konstsamling, skapades av Nils Nilsson Skum, som även var den enda urfolkskonstnären som deltog i utställningen *Folklore de Suède* i Paris 1937.

Trots Skums avgörande roll i utställningen – och mer generellt i den norrländska konstscenen – beskrevs hans verk i utställningskatalogen enbart som "etnologiska dokument" och han benämndes som "den förste lapp som framträtt som konstnär" ["Nils Nilsson Skum est le premier Lapon ayant apparu comme artiste", *Folklore de Suède*, 1937, s. 90].

Hans konstverk – huvudsakligen teckningar – skildrar norrländska landskap och det samiska livsvanor, med särskilt fokus på renskötsel och en noggrann uppmärksamhet på detaljer. De har stor betydelse, inte bara som konstnärliga uttryck, utan också som ett offentligt erkännande av det urfolkssamhälle han tillhörde.

Lars Pirak (Kvikkjokk, 1932–2008)

Lars Pirak, född 1932 vid fjällsjön Karats i Tuorpon-samiska byn, var en framstående samisk konstnär och hantverkare med internationellt anseende. Hans konst kännetecknas av en stark visuell stil som blandar klassiska och samtida element. Pirak var en av de första innovatorerna inom samiskt hantverk och fick erkännande för sina knivar, träskålar och andra duodji föremål skurna i trä och renhorn. Hans saltkarhandtag, gjorda av horn och med silens handtag som påminner om en fågelsvans, har fått särskilt mycket uppmärksamhet. Sedan 1950-talet har Piraks verk ställts ut både i Sverige och internationellt, och hans konst finns representerad i flera prestigefyllda museer.

VÅNING 3A

Vargjakt i månsken

Teckning

Region Norrbottens konstsamling

Denna lilla teckning av den samiska konstnären Lars Pirak – likt de tidigare verken av Nils Nilsson Skum – är en realistisk avbildning av en återkommande aktivitet som utförs av renskötare för att skydda sina renar. Kompositionen är helt i svart och vitt – ett intressant val som förstärker den nattliga atmosfären, där färgerna bleknar och mörkret tar över. Trots att detta verk ger en mer brutal avbildning (och därmed är mindre idealiserad) av det samiska livet, förmedlar det fortfarande en nästan romantisk bild av urfolken i norr, som bebor ett öde, snötäckt landskap.

Detta tjänade dock som ett avgörande statement av den samiska identiteten, och markerade en viktig handling av offentligt erkännande.

Stig Winnerskog (Boden, 1930 – 1994)

Stig Allan Winnerskog, född 28 april 1930 i Boden, död där 11 november 1994, var en svensk målare, maskinbiträde vid SJ och bildlärare.

Winnerskog var huvudsakligen autodidakt som konstnär men fick en viss vägledning av sina konstnärskamrater och inspiration från en studieresa till Spanien 1962. I Norrbotten var Winnerskog mycket produktiv och aktiv – han var även engagerad i Gammelstads handväveri där han hade designat flera textilmönster. Hans konst består av landskapsskildringar från norra Sveriges natur målade i olja, akvarell eller gouache. Han var medlem i Bodenskolan.

Om våren III

Oljemålning

Region Norrbottens konstsamling

Denna oljemålning, som förvärvades av Region Norrbotten på 1980-talet, är en av många målningar av Winnerskog som skildrar en av de längsta årstiderna i norra Sverige: våren. Som i många av hans verk, även i detta, där han fullt ut följer landskapsmålningens tradition från 1800-talet, romantiserar Winnerskog det omgivande landskapet. Han förvandlar det till en nästan ödemark där naturen dominerar, med några tillfälliga byggnader som enda inslag. Trots att detta fortfarande är i mitten av 1900-talet, alltså inte särskilt långt tillbaka i tiden, bidrar det till att förstärka den ”explorativa” uppfattningen av norr som ett obebott territorium, ett land att besöka och nästan erövra.

Ralph Erskine (Stockholm, 1914–2005)

Ralph Erskine var en brittisk arkitekt och stadsplanerare

som tillbringade största delen av sitt liv i Sverige. Efter att ha studerat arkitektur i London arbetade han med designen av Welwyn Garden City och blev intresserad av stadsplanering, vilket formade hans syn på arkitektur. Erskine flyttade till Sverige före andra världskriget, lockad av sin beundran för svenska funktionalistiska arkitekter och landets sociala välfärdsmodell. Hans design betonade ofta användarinflytande och miljökompatibilitet. Han var medlem i Team 10-rörelsen men höll ett pragmatiskt avstånd till deras teoretiska diskussioner. År 2000 bildade han ett partnerskap med Johannes Tovatt, och efter hans död fortsatte hans arv genom Tovatt Architects and Planners.

An Ecologic Arctic Town, 1958

ArkDes samlingar, ARKM.1986-17-0362

Den brittiske arkitekten Ralph Erskine, känd som ”den arktiska arkitekten” för sitt arbete i kalla klimat, avbildade ofta norra Sverige i sina skisser, vilket gav en touch av exotism. Under de senaste decennierna har dock hans arbete omvärderats. Forskaren Jérémie Michael McGowan utforskade denna förändring i sin artikel från 2010 Ralph Erskine, *Colonist? Notes toward an Alternative History of Arctic Architecture*. McGowan menade att Erskines ”arktiska arkitektur” framställde Norden som en tom canvas för moderna arkitekter, där lokala lösningar ignorerades och avfärdades som olämpliga för de komplexa behoven av industriell utveckling. Detta perspektiv syns i Erskines skiss för ”En ekologisk arktisk stad”, där staden är placerad i ett snötäckt landskap, befolkat enbart av renar, som om det vore ”upptäckt” av honom för första gången.

Ranke Sandgren (Umeå, 1916–2000)

Ranke Sandgren, som var självlärd grafisk formgivare, drev en liten reklamateljé i Umeå under 1940-talet. Studion ansvarade för skyltning och reklam åt flera företag, bland annat Ivar Eriksson – en av stadens största klädbutiker vid den tiden. Han bidrog också till firandet av den årliga Barnens Dag.

År 1947 flyttade Sandgren till Stockholm, där han i början av 1950-talet blev chef för Svensk Filmindustris reklamateljé med ansvar för skyltar och reklam på biografier. Under denna tid skapade han även flera filmaffischer som blev mycket uppskattade av allmänheten.

Norrbotten (1952)

Affisch

Under 1950-talet, när turismen började växa, fick grafiska formgivaren Ranke Sandgren i uppdrag att skapa en affisch som skulle locka besökare – både från Sverige

och från utlandet – till Norrbotten. Resultatet blev en romantiserad bild med några av regionens mest ikoniska inslag: en ren, en rosa vinterhimmel och – så klart – snö.

Trots att bilden bygger på välbekanta klichéer som ofta återkommer i skildringar av Norrland (som om alla platser såg likadana ut och vintern varade året om), blev affischen en succé och säljs fortfarande i många av Norrbottens souvenirbutiker.

Anders Sunna (1985, Jukkasjärvi församling)

Anders Sunna är uppvuxen i Kieksiäisvaara i Pajala kommun och är idag verksam i Jokkmokk. Han har studerat vid Konstfack i Stockholm och tidigare vid Konsthögskolan i Umeå.

Sunnas konstnärskap är starkt präglat av hans bakgrund och den långa konflikt hans familj haft med den svenska staten kring rätten till renskötsel. Detta tema står i centrum för hans monumentala verk Sápmis olagliga andar, som först visades vid Venedigbiennalen 2022 när Nordiska paviljongen förvandlades till Samiska paviljongen. Verket skildrar familjen Sunnas över 50 år långa kamp mot statliga beslut som begränsat deras rättigheter som rensköttande samer. För Sunna har konsten blivit ett kraftfullt verktyg för att synliggöra både Sveriges koloniala historia och de orättvisor som det samiska folket fortsatt utsätts för idag.

Mörka stigens residens (2011)

Blandteknik

Region Norrbottens konstsamling

Detta är ett tidigt verk av Anders Sunna, förvärvat av Region Norrbotten år 2011. Det ingår i regionens konstsamling tillsammans med tre andra verk av konstnären. Trots att målningen skapades i ett tidigt skede av Sunnas karriär – bara två år efter hans utbildning vid Konstfack i Stockholm – är vissa kännetecken och uttryck redan tydliga. Sunnas familjehistoria börjar redan ta form – residenset i Luleå syns mot en föränderlig bakgrund: på höger sida anas konturerna av en stad, följt av industriella och ekonomiska satsningar som ”slukar” skogen, det land där skogssamerna främst bedriver renskötsel.

Annika Dahlsten & Markku Laakso

Annika Dahlsten och Markku Laakso är finska bildkonstnärer vars gemensamma praktik sträcker sig över fotografi, mediakonst och performance. Tillsammans skapar de tankeväckande verk som har visats på många utställningar och festivaler i Finland och internationellt.

Annika Dahlsten (f. 1975, Vasa) har utbildning i grafik

(2003) och animation (2016) från Konstakademien i Åbo. Hon har även studerat vid Kungliga konsthögskolan i Antwerpen (1997) och har en kandidatexamen från Åbo universitet (2008). Vid sidan av sitt konstnärliga arbete är hon idag biträdande direktör för Saari-residentset.

Markku Laakso (f. 1970, Enontekis) växte upp i Koppeloo, Enare, och är utbildad inom måleri vid Konstakademien i Åbo. Hans verk är djupt rotade i det samiska arvet, och hans personliga resa för att förstå och uttrycka sin kulturella identitet präglar starkt hans konstnärskap. Det konstnärliga utforskandet av samisk historia och tillhörighet har blivit centralt i hans uttryck.

Tillsammans erbjuder Dahlsten och Laakso en stark och engagerande dialog mellan individuella berättelser och gemensamma narrativ genom sitt tvärdisciplinära arbetssätt.

Dolasdallas ealligárddis - Campfire in a Zoo (2019)

Stop motion-video

”När jag var liten och satt i baksätet på min pappas taxi hörde jag ofta berättelsen om hur min pappas farfar, Simoni, hade varit en utställning i en djurpark. I mitt barnsinne såg jag framför mig hur min släkting stirrade ut genom gallret som en apa. Det visade sig senare att berättelsen var sann. Åtminstone delvis.”

– Markku Laakso

Campfire in a Zoo är en stop motion-video av Laakso och Dahlsten som lyfter fram ett lite känt kapitel ur den samiska historien – och Markku Laaksos egen familjehistoria. År 1930 lämnade Simoni Laakso och hans familj Enontekis för att delta i en samisk karavan som turnerade i Tyskland som en del av etnografiska uppvisningar, så kallade Völkerschauen, i djurparker. I nästan ett år levde de till allmän beskådan, där de spelade upp vardagsscener kring lägereldar och skötte renar inför nyfikna åskådare.

Genom verket undersöker konstnärerna komplexiteten i synlighet, kulturell uppvisning och de kvarstående spåren efter koloniala utställningspraktiker.

Anja & Tomas Örn

Anja Örn och Tomas Örn arbetar konstnärligt både tillsammans och med egna projekt. De ingår också i Norrakollektivet tillsammans med Fanny Carinasdotter med arbeten kring produktionens och utvinningens former i det norra landskapet.

Anja Örn (f. 1972) bor och verkar i Luleå. Hennes arbe-

VÅNING 3A

ten utgår ofta från naturen, ibland i relation till hennes egen existens. I senare verk undersöks skärningspunkter där natur och industri möts med frågor om konsekvenserna av människans stora projekt i landskapet, var naturen börjar och slutar. Anja är en av del av Galleri Syster i Luleå.

Tomas Örn (f. 1976) bor och verkar i Luleå. Tomas arbetar med de industriella landskapen i norr och kollektiva föreställningar om natur och kultur. Konstnärligt intresserar han sig också för det offentliga rummet och hur maktordningar skapas och utmanas.

Forsdimma (2023), 3 st. verk

Byggsats för återskapande av chefsrummet på Vattenfall åren 1930-1963 (trä, plywood, bult, stål)

Förslag på ny placering av rum för stora beslut med chefsrummet på Vattenfall som förlaga

Fotografi

Instruktioner för konstruktioner kit

Teckning, koppartråd

Verken från konstnärduon Tomas Örn och Anja Örn i verkserien "*Forsdimma*" extrapoleras här från den utställningen med samma namn som hölls på Galleri Syster (Luleå) 2023. Både fotografierna och installationen som visas här representerar chefsrummet på Vattenfall – det statligt ägda energiföretaget – där de stora besluten som påverkar bland annat Norrbottens landskap fattas. Enligt konstnärerna är denna serie "en sorts sorgebearbetning över de forsar och vattenfall som en gång var. Sorg över att vi inte har några minnen över de vatten som dånat genom landskapen, att vi aldrig fått stå vid deras kant och imponeras... Vem var ingenjören som räknade på energiutvinningen fors för fors? Hur ser arkitekturen ut som hårbärgerar dessa stora beslut?"

Curator:

Silvia Colombo (Milano, 1981)

Konsthistoriker och museispecialist, hon har en masterexamen i samtidskonst samt en doktorsexamen i bevarande av arkitektoniskt kulturarv från Politecnico di Milano, där hon också har varit gästföreläsare. Efter att ha arbetat som forskningsassistent vid University of Manchester, flyttade hon till norra Sverige, där hon fortfarande är verksam som regional konstkonsulent för Region Norrbotten. Hennes främsta forskningsintressen rör skärningspunkten mellan konst och politik, minne och museologi. Som frilansredaktör och konstskribent är hon även medlem i styrelsen för Svenska konstkriti-

kersamfundet och ingår i ICOM Sveriges medlemskap.

Assistant curator:

Ana Victoria Bruno (La Plata, Argentina, 1992)

Ana Victoria Bruno (den/hon) är en argentinsk-italiensk, Zürich-baserad frilanskurator och skribent.

Hon tog examen från MFA Curating-programmet vid Goldsmiths University 2020 och genomförde Curator-Lab-programmet vid Konstfack i Stockholm året därpå.

Brunos kuratoriska praktik utmanar västerländska och koloniala idéer om tid och rum genom att undersöka sammanflätningarna mellan människan och det icke-mänskliga, individen och kollektivet, det lokala och det globala, med särskilt fokus på upplevelser som stör binära perspektiv.

Annika Dahlsten & Markku Laakso, *Dolasdallas ealligárddis - Campfire in a Zoo* (2019), Stop motion-video.
Foto Markku Laakso.

ÅTER TILL FRAMTIDSLANDET

*JOHANNES SAMUELSSON, MIA
ROGERSDOTTER GRAN, JENS
STRANDBERG, THERES K AGDLER
CURERAD AV MARIANGELA MENDEZ PRENCKE*

ÅTER TILL FRAMTIDSLANDET

Norrland (dvs. de fyra nordligaste landskapen som till ytan utgör ca 60% av Sverige) har åtminstone sedan 1500-talet framställts som överflödets land, som ett nordligt paradiset med oändliga resurser. Sverker Sörlins bok *Framtidslandet* är fortfarande den mest tillförlitliga guiden till historien om utopiska - och dystopiska - visioner av Norrland. En tidig berättelse som Sörlin nämner kommer från prästen Pehr Högström, stationerad i Skellefteå i mitten av 1700-talet (med ett kristnande uppdrag för Lappland/Sápmi) som i Norrland såg ett Kanaan, ett förlovat land, och hävdade att det på dessa breddgrader fanns en "metallrikedom så stor, att den aldrig har funnits utanför Orienten". Hans uttalanden ekar av den välkända meningen från Carl Bonde 1635 som i en kolonial fantasi konstaterade att Norden "...näst Guz tillhjälp så skall dät blifva dee Sväniskas Västindienn." (med Guds hjälp skall bliva ett svenskt Västindien. Idén om Norrland som framtidens land dyker upp igen under 1800-talet när koloniseringen av Norden accelererar, nybyggarpolitiken intensifieras och föreställningen om Norden som oexploaterad vildmark och ett skafferier av naturresurser genomgår en rad etableringar som den tidiga träindustrin, järnmalms- och andra gruvindustrier och början av 1900-talet som starten på den stora utvecklingen av vattenkraftverken och uppdämningen av de stora älvarna, alla viktiga bidrag till Sveriges industrialisering.

Nu vänds blickarna norrut igen med nya stora industriprojekt i Kiruna, Gällivare, Boden, Luleå och Skellefteå, alla kopplade till en ny och omfattande användning och exploatering av Norrlands naturresurser inom ramen för den så kallade gröna omställningen. LKAB har som mål att minska koldioxidutsläppen vid stålproduktion genom att införa en järnsumpsprocess. I Boden pågår byggnationen av Stegras anläggning där fossilfritt stål planeras att produceras, en industri som i sin byggfas kommer att sysselsätta upp till 4000 byggnadsarbetare och väl i produktion kommer att behöva 1500 anställda. I Luleå hamn planerar SSAB att bearbeta sällsynta jordartsmetaller och det spanska bolaget Fertiberia planerar att producera konstgödsel, medan Talga Group i Kiruna precis fått tillstånd (trots protester från kommunstyrelsen) av den svenska regeringen att starta en grafitgruva, ett material som behövs till batterier. Luleå hamn genomgår för närvarande en utbyggnad som kräver en djupare botten. Och i Skellefteå har Northvolt, den nyligen öppnade enorma batterifabriken, ett projekt som kräver enorma investeringar och som

redan har kontrakterat flera tusen anställda, precis gått i konkurs innan den ens nått full kapacitet.

Återigen framträder bilden av Norrland som ett framtidsland, en plats där resurser och möjligheter kommer att skapa en bättre framtid för övriga delar av landet. I det här kapitlet ger **Johannes Samuelsson, Mia Rogersdotter Gran, Theres K Agdler och Jens Strandberg** glimtar av några av de sätt på vilka dessa omvandlingsprocesser utspelar sig och hur de tas emot av dem som bor i regionen och påverkas på olika sätt.

Konstverk

Mia Rogersdotter Gran Maito/Mjolk/Milk, 2025

Video, installation

Efter att min farmor gick bort ärvde jag en hög med kökshanddukar som ingen annan verkade vilja ha. I den högen fanns en paradhandduk i blårutigt mönster, med en blomkrans som slingrar sig som en oval runt en svartvit ko med en blå rosett runt halsen. Kossan på duken lär vara av sorten svartvit som ger mycket mjölk och är en av de vanligaste korna i Sverige idag. Mina farmor, var en av många som bytte ut sina fjällkor till den svartvita rasen som kunde producera mer mjölk för att öka lönsamheten på en liten gård.

Projektet med arbetstiteln Mjolk/Maito (Maito är mjölk på meänkieli) är ett projekt som tittar på hur mjölkindustrin i norra Sverige förvandlats under de senaste 50 åren. Min farmor hade några få mjölkkor på sin gård i norra Tornedalen fram till mitten av 80-talet. För henne hade kossorna alltid varit en central del i livet, en viktig anledning till att det fanns mat på bordet.

I en studie gjort på SLU av Carin Martiin framgår det tydligt att antalet kossor mer än halverats på 40 år, år 1980 fanns det 656 000 mjölkkor fördelade på drygt 42 000 besättningar med i genomsnitt ca 16 kor. 2019 fanns knappt 306 000, fördelade på 3 174 besättningar - besättningen hade ökat från 16 till 96 kor. Redan 1980 var man oroliga, för då man blickade tillbaka till år 1950 - antalet kor var då 1 654 000 och antalet besättningar 267 000 med i genomsnitt 6 kor. I studien som Martiin gjorde fanns också en stark bild av att många

VÅNING 3B

bönder velat fortsätta med mjölkproduktionen, men att det ändå inte blev så.

Bara genom att titta på hur mjölkindustrin följt med i de politiska svängarna under ett sekel ställer många frågor: Bönderna, korna och mjölken hade uppmuntrats och upphöjts under andra världskriget, men kort därefter ändrades det politiska budskapet, formellt sett genom ett riksdagsbeslut år 1947: Sverige ska bli ett modernt industriland! Sälj korna! Ett citat som jag hittade av Sune Jonsson lyder såhär: "Och jordbrukspolitik var medvetandet om att bondens arbete var nödvändigt för nationens försörjning".

Johannes Samuelsson

Cities of Baracks, 2024 – pågående

Färgfotografier/Colour photographs

Industrierna i den gröna omställningen har i stor utsträckning valt att lokalisera sina fabriker på perifera platser, där brist på arbetskraft vägs upp av närheten till väsentliga naturresurser och billig el. Dessa rums-
liga faktorer gör dem emellertid, i likhet med gruvor, skogsindustri och bärplockning, beroende av importerad arbetskraft. I Skellefteå, Boden och Gällivare, med företag som Northvolt, Stegra, Hybrit, Boliden och LKAB, har det skapats sociala och arkitektoniska undantag i den gröna omställningens namn. I det pågående projektet Cities of Baracks undersöker Johannes Samuelsson, tillsammans med forskare och kulturaktörer, de kulturpolitiska, språkliga, estetiska och planeringsmässiga aspekterna av denna samhällsomvandling. På Havremagasinet visas ett urval av Samuelssons fotografier från några av de märkliga miljöer och arbetarbostäder som vuxit fram de senaste åren.

Theres K Agdler

Projektet *Vår Strålande Framtid* undersöker utvinningen av naturresurser och dess konsekvenser för människor och miljön. Exploateringen tid upprepar sig. Norrland har fått en ny framtid, denna gång kallas den för den "gröna omställningen". Men hur grön är den gröna omställningen? Hur grön är den framtid den utlovar och skapar?

Vår strålande framtid innehåller tre konstverk, *Brottet – the quarry/the crime* (video), som kommer att visas i Havremagasinet café under höstens program, *Ni gräver i våra rötter* (installation) och *Äta eller ätas?* (performance).

Brottet – the quarry/the crime, 2024

Video, längd 28 min, 45 sek

I videon *BROTTEt – the quarry/the crime* undersöker Agdler effekterna av industrialiseringen och kolonialiseringen av Norrland. Parallellt med att norra Sverige under 1800-talet kallades för "Framtidslandet" ökade exploateringen av mark, vatten, skog, naturresurser och människor. I den lilla orten Handöl i nordvästra Jämtland har det brutits täljsten i mer än 400 år. Den nu stängda täljstensfabriken har påverkat alla människor som bor runt Handöl. 2013 lämnade de norska fabriksägarna fabriken. Maskinparken (delvis finansierade med regionala medel) följde med ägarna, liksom en mängd täljsten. Sedan gick de i konkurs. En tom fabrik lämnade de efter sig, liksom människor i Handöl utan arbete och lön, och schakten efter täljstensbrytningen i marken.

Ni Gräver i Våra Rötter, 2025

Installation med skulpturen Dag-Brott (Svenskt stål, jord och rötter från Häggån 1, Oviken, Ebba Bush på pinne, små människor i siluett).
Producerad med stöd av Galleri Syster.

Äta eller ätas?, 2025

Performance under vernissagedagen 31 maj 2025.

Jens Strandberg

Nya Nya Norrland, 2022-2025

Fem nummer av publikationen Nya Nya Norrland

Nya nya Norrland är ett researchprojekt kring det pågående resursuttaget i norra Sverige. Projektet inleddes i december 2022 och drivs av Jens Strandberg. Projektet är uppdelat i två sammankopplade delar: *RESURSCENTRUMET* och "lokaltidningen" *NYA NYA NORRLAND*. *RESURSCENTRUMET* består av temporära konstproduktioner och publika nedslag som på olika sätt plockar isär begreppen "resurs" och "centrum" och undersöka dessa i relation till nygamla exploateringen av naturresurser, urbaniseringsnormer och kolonialism i norr.

Parallellt drivs lokaltidningen *NYA NYA NORRLAND* som utgår från lokala sammanhang och samlar röster, skvaller, motståndsrörelser och intervjuer. Tidningen är döpt efter den Socialdemokratiska lokaltidningen *Nya Norrland* som gick i graven 1999 men anspelar också på den andra industrialiseringsvåg som nu går igenom stora delar av norra Sverige i den gröna omställningens namn.

Tanken är att på ett metaforiskt sätt utgå från idén att

det nya Norrland dog 1999, som råkar vara samma år jag själv "migrerade" från trakten, för att på så vis ställa frågorna: Vad blev kvar? Vad tog dess plats? Eller med andra ord vad är det Nya nya Norrland?

Biografier

Mia Rogersdotter Gran är en konstnär som arbetar med fotografi, video, arkiv och text i sin praktik. Hon har en kandidat i konst från Konstfack och en master i fotografi från HDK-Valand. Den personliga relationen till en plats eller ett ämne är återkommande i hennes konstnärliga praktik. Hennes arbete är ofta experimentellt dokumentärt - hon intresserar sig för att utveckla tvärvetenskapliga metoder och att utforska samtida begrepp om hur natur, landskap och identitet kan tolkas.

2018 tilldelades Rogersdotter Gran Hasselbladstiftelsens stipendium i naturfotografi vilket möjliggjorde att projektet om Luleälven kunde genomföras. 2020 gav hon ut den självpublicerade fotoboken med samma namn som utställningen. Hon har ställt ut på flera platser i Sverige och utomlands och hennes verk har köpts in av bland annat Statens konstråd.

Theres K Agdler är född 1969 i Schweiz och bosatt i Jämtland. Hon tog sin master i Fri Konst på HDK-Valand, Göteborgs universitet våren 2024. Hennes konstnärliga arbete kretsar kring frågor som handlar om periferi och centrum, hur resurser fördelas, både nationellt och globalt. Hur människor påverkar platser och hur platser påverkar människor. Hon arbetar forskningsbaserat, med platsspecifika undersökningar vilka gestaltas konstnärligt med hjälp av performance, film, fotografi, installation, ljud och text.

Johannes Samuelsson är konstnär och dokumentärfotograf, verksam i Umeå och utbildad vid Högskolan för fotografi i Göteborg (2008-2010). Johannes jobbar med journalistiska, essäistiska och dokumentära arbetsmetoder och intresserar sig ofta för konstens roll i samhällsplaneringsprocesser. Han har inte sällan samarbetat med aktörer utanför samtidskonsten.

Jens Strandbergs konst- och curatoriska projekt präglas av samarbete, självorganisering och ett intresse kring att skapa långsiktiga konstnärliga undersökningar. Strandberg har arbetat både nationellt och internationellt, ansvarat för ett flertal utställningar och publikationer samt varit skribent i flera ledande konsttidskrifter. Tidigare projekt inkluderar: "Bomassan" (2017-19) –ett konstpedagogiskt projekt som undersökte Stockholms bostadspolitik genom att skapa en självorganiserad

bomässa, "Home Works", Konsthall C (2015-18) –ett utställningsprogram som undersökte hemmet och hemmets politik utifrån ett Marxistfeministiskt perspektiv. Förutom det konstnärliga researchprojektet "Nya nya Norrland" driver han för närvarande också projektet "Keep Turning" som använder fermentering och baktiekultur som konstnärlig och socio-ekonomisk modell, grundad i kollektivitet, delningsekonomi, experiment och lärande.

Publikationer inkluderar: Starter's (2024), Landing (Lumbung Press, 2023), Home Works – A Cooking Book (Onomatopée books, 2020), Gubbängsutredningen fortsätter (Dokument Press, 2019), Always, Already, Haunting, "Disss-co Haunt" (Whitney Museum, 2019) m.fl. Han har även arbetat som konstnärlig- och verksamhetsledare på Transmission gallery (Glasgow, 2008-10), Konsthall C (2015-18), Konstfrämjandet Västmanland (2020-21) och senaste Bie biennal (2024).

MARK FÖRHÅLLANDEN

***JOHAN SANDSTRÖM, MAGNUS FRED-
RIKSSON, CURT PERSSON, BRITTA
MARAKATT-LABBA, ERIK HOLMSTEDT
CURERAD AV JAN-ERIK LUNDSTRÖM
OCH MARIANGELA MENDEZ PRENCKE***

MARKFÖRHÅLLANDEN

Vilken relation till landet präglar historien, nuet, framtiden? Hur ser vårt förhållande till landet ut? Exploateringen av naturresurserna, utnyttjandet av marken, av jorden och dess rikedom av mineraler, av skogen och älvarna till vinning någon annanstans; att extrahera naturresurser, mark, träd, människor är en dominerande och ständigt pånyttfödd berättelse om Norrland, om Sápmi, om EuroArktis. Extraktivismens omvälvande – och oftast irreversibla – förvandlingar av marken och jorden och naturen löper som en flodvåg genom det nordliga rummets historia. Vattenkraftsutbyggnaden där skog, mark, älvdala, renars flyttleder och byar dränks; de till synes oändliga skogarnas omvandling till kalhyggen och skogsindustrins trädplantager, gruvornas extraktion av jordens rikedomar. Eller koloniseringen av Sápmi och Norrland som den övergripande exploatering och en obönhörlig fördrivning av existerande livsvärldar, kulturer där existerande relationer till marken, jorden omöjliggörs eller tillintetgörs.

Kapitlet *Markförhållanden* utforskas pregnanta episoder i extraktivismens historia i Norrbotten och Sápmi där relationen till marken genomgår historiska förändringar, parallellt med skarpt gestaltade visioner om markens och landets dåtida, nutida och framtida öden.

Konstverk

Britta Marakatt-Labba - *Längs horisonten*

Britta Marakatt-Labbas broderier är på en och samma gång inkännande och nyanserade framställningar av aktuella händelser eller historiska situationer och explicita protest- och motståndshandlingar gentemot accelererande klimatkollaps, extraktivistiskt våld mot mark och natur, och nykolonial förstörelse av existerande livsvärldar och gemenskaper. De panoramiska landskapstablåerna – hallucinatoriska, stiliserade, smärtsamt skarpsynta berättelser vid horisontens rand – kombinerar protest och profetia, klagosång och besvärjelse, vittnesmål och larm. *Gudinnorna*, alltid identifierbara i sina röda hornmössor, åkallas som vittnen, gråterskor och för att leda protesterna. I *Flygande Nåjder* engageras även nåjderna genom att ta hand om poliser och någon enstaka råtta. *Global uppvärmning*, en självlysande synsk schematisk vision, lika seren som kuslig, om en kollapsande blå planet med krackelerande isar

och människor på drift. Eller *Skallarna*, osaliga själar som irrar runt i rymden efter att ha avlägsnats – extraherats - från den fridsamma vilan i graven. Tidsaxlarna upplöses i Marakatt-Labbas broderier; dåtid, nutid och framtid oavvisligt sammanflätade. “Hon är historiebärrare/Berättar ett folks minne/växande i stygn”, skriver Linnea Axelsson. Marakatt-Labba broderar det samiska folkets kultur och historia, landskap och natur i Sápmi och EuroArktis, antropocens förödande inverkan på landskap, marken, människorna och vår planet. I de broderade berättelsernas klarsyn och oförställdhet finns även ett hopp; endast kunskap och insikt och medvetenhet kan bistå på förändringens väg.

Erik Holmstedt - *Malmberget*

Fyra fotografiska nedslag i Malmberget tar med betraktaren på en märkvärdig tidsresa och en upplevelse som endast den fotografiska bilden kan genomföra. I ett svep sammanförs mer än ett halvsekel av distinkta fotografiska iakttagelser från ett gruvsamhälles utvinningsvardag och gradvisa nedsläckning och upphörande. Den initiala stora svartvita bilden identifierar gropen, ground zero för dagbrottet i tätorten Malmbergets mitt som det såg ut 1969. Dagbrottet utvecklas till en expanderande underjordisk gruvdrift, orsaken till att Malmberget under det kommande halvseket stegvis upphör – tvingas upphöra – som tätort, samhälle och hem för många människor. Holmstedt, född och uppvuxen i Malmberget, tar sig an det som blir ett livsprojekt; att följa och fotografera – med sitt noggrannt avvägda sakliga topografiska bildspråk – Malmbergets utdragna, gradvis och vindlande men obönhörliga färd mot nedstängning, nedsläckning, till att bli ett öde och övergivet ruinsamhälle ovanpå en – aktiv – gruva. Bilderna i det senast tillkomna verket, ett montage av fem fotografier, fotograferades 2024, 55 år efter de äldsta fotografierna.

Magnus Fredriksson, Curt Persson & Johan Sandström - *Uppfostrade bärare*

Installationen *Uppfostrade bärare* skärskådar en milstolpe i den accelererande industrialiseringen av det nordliga rummet och kolonialiseringen av Sápmi. En expedition 1896 av riksdagsmän och riskkapitalister, som kom att kallas för “storfinansens vandring”, var

VÅNING 2A

en välregisserad lobbyinsats ägnad att säkra tillstånd och kapital för genomförandet av den sista etappen av Malmbanan och därmed järnväg till isfri hamn vid norska atlantkusten, en avgörande pusselbit för att starta upp och expandera järnmalsbrytningen i Kiirunavaara och Malmberget.

I slutet av 1800-talet, hade teknikutvecklingen gjort den tidigare olönsamma järnmalmsten i Kiirunavaara och Malmberget högtintressant. Genom ny teknik kunde nu den fosforrika järnmalmsten tas tillvara med goda förtjänster. Men för de bolag som ägde inmutningarna behövdes dels kapital, dels tillstånd från riksdagen att transportera rikedomarna till isfri hamn. En koncession för anläggandet av järnväg var avgörande för det stora industriprojektet.

För att påverka riksdagen och dess företrädare att bevilja koncession startades en lobbyverksamhet av innehavarna av gruvfälten. Men staten, som hade en stark protektionistisk hållning, avslog ansökan då finansieringen i huvudsak bestod av utländskt kapital. Dessutom hade det senaste utländska bolaget som försökt bygga järnvägen, det engelska bolaget The Swedish and Norwegian Railway Company, gått i konkurs. Ågarna av AB Gällivare Malmfält (AGM) och Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag (LKAB), tillsammans med riksdagsledamöter och riskkapitalister, beslöt därför att i juli 1896 genomföra en vandring från Rombaksbotten till Malmberget, för att synliggöra projektet och påverka riksdagen. Några av deltagarna var Knut Agathon Wallenberg (1853–1938), Ernest Thiel (1859–1947) och Gustaf Emil Broms (1849–1903). Gruppen färdades samma sträckning som den som det konkursade engelska bolaget hade stakat ut mellan Malmberget och Victoriahavn.

Vandringen var en välredigerad lobbyaktivitet för att påverka riksdagen att rösta för ett koncessionsmedgivande. Lobbyaktiviteten beskrevs i de ledande tidningarna och av Thiel och Wallenberg själva som en heroisk insats, och kallades i den samtida pressen ömsom för ”storfinansens vandring”, ömsom för ”riskkapitalets vandring”. Längre förelåg endast direktörernas och riskkapitalisternas version av expeditionen. Inget nämndes om exempelvis bärare eller andra medhjälpare.

En mer nyanserad bild av expeditionen ges dock av andra källor. Exempelvis så fotograferade Wallenberg själv delar av expeditionen. I dessa bilder framträder en annan berättelse, där urfolket samerna och nationella minoriteten lantalaiset ges utrymme. En annan källa är en intervju med en av expeditionens färdledare. Denne färdledare var Anders ”LarsinAnttu” Larsson (1872–1958), en lantalaiset född i byn Kurravaara belägen vid

Torneälven.

I LarsinAnttus berättelse får vi en mer fyllig bild av hur vandringen egentligen gick till. För att de åtta celebriteterna skulle kunna genomföra vandringen behövdes det drygt trettio lantalaiset och tre samer. Huvuduppgiften för bärarna var att dels leda nordlandshästarna som bar direktörerna, dels bära all utrustning som behövdes för direktörernas uppehälle (mat, vin, sängar, tält, dunboster, stolar, med mera). Gruppens färdväg var från Bodø med båt till Victoriahavn, senare omdöpt till Narvik 1902. Därefter i en mindre båt in i Rombaksfjord, där gruppen steg iland. Här möttes direktörerna upp av bärarna och vandringen kunde börja.

Bärarna kallades för ”uppfostrade bärare”, ett begrepp som härleds till beskrivningar av hur fjällvandringar bör genomföras i slutet av 1800-talet. Där redogörs för vilken klädsel som är lämpligast, tält och annan skyddsutrustning, samt vikten av att städsla uppfostrade bärare. En uppfostrad bärare beskrivs som lojal mot uppdragsgivaren, kunnig i terrängen, samt villig att bära enligt fastslagen taxa, det vill säga minst 17 kilo nyttovikt plus bärarens egen packning. Varje kilo utöver nyttovikten ersätts enligt taxa.

Efter denna storslagna vandring inlämnades en koncessionsansökan för byggandet av järnväg från Malmberget/Gällivare till den isfria atlantkusten belägen i Ofoten-fjorden. Ansökan lämnades in av C J Ljunggren, även han en av deltagarna på vandringen, i juli 1896, alltså kort efter hemkomsten från vandringen. Ansökan beviljades och järnvägen började byggas 1898 och stod färdig 1902, för att slutligen invigas av Oscar II, den 14 juli 1903.

För att gestalta minoriteternas berättelse av storfinansens vandring gjordes en dokumentärfilm av vandringens första del, från Rombak till Luossajärvi. Här användes Wallenbergs fotoalbum samt bevarade intervjuer med bärare. I filmen förekommer animeringar för att bättre illustrera just minoriteternas berättelser, berättelser som även framförs på meänkieli, så även berättarrösten. I dokumentärfilmen medverkar tre personer med anknytning till urfolket samerna och nationella minoriteten lantalaiset. Dokumentären producerades av Bortbyting AB i samproduktion med Sveriges Utbildningsradio AB och Filmpool Nord AB, och kan ses på UR play.

Biografier

Britta Marakatt-Labba (f. 1951) bor och arbetar i Badje Sohppar/Övre Soppero. Uppvuxen i en renskötar-

familj i Lainovuoma sameby och verksam som konstnär med broderi som sitt främsta medium allt sedan avslutade studier vid Konstindustriskolan i Göteborg. 1978 var hon med att starta det legendariska konstnärskollektivet *Samisk konstnergruppe* (också känd som Masi-gruppen). Marakatt-Labba har idag varit verksam som konstnär i ett halvt sekel. Visningen av hennes monumentala verk, det 24 m långa *Historjá* på Documenta 14, ses som hennes internationella genombrott och deltagandet i Venedigbiennalens huvudutställning 2022 befäste hennes ställning ytterligare. Den omfattande retrospektiven Sylkvasse stygn på Nasjonalmuseet i Oslo 2024 slog publikrekord; turnén fortsätter till Moderna Museet i Stockholm sommaren 2025. I dag har hon engagemang världen över och hennes verk har förvärvats av flertalets internationella konstinstitutioner. Britta Marakatt-Labbas konst, med fokus på de senaste decennierna, presenteras i monografin *Broderade berättelser* (2024).

Erik Holmstedt (f. 1952 i Malmberget) är bosatt och verksam i Luleå och Norrbotten som fotograf allt sedan avslutade studier på Konstfack i Stockholm 1983. Det industriella och det postindustriella landskapet och dess konsekvenser för samhälle och medborgare är centralt i Erik Holmstedts fotografiska arbeten, gärna gestalt i den topografiska skolans anda. Att fotografiskt följa uppväxtorten Malmberget genom otaliga förvandlingar över mer än 50 år är ett huvudspår i hans produktion. Holmstedt har deltagit i separat- och samlingsutställningar i Sverige och i Skandinavien och publicerat tre böcker - *Inte längre mitt hem* (2008), *Betraktelser - Transitions* (2013) och *MalmBerget* (2023), som följer Malmbergets samhällsomvandling och regionens förändringsprocesser. Erik Holmstedt är representerad vid bland annat Moderna museet och Statens Konstråd.

Magnus Fredriksson (f. 1977 i Kiruna), boende och verksam i Kiruna är regissör, filmare, animatör och konstnär. Driver animationsstudio Bortbyting i Kiruna och arbetar med kortfilm, reklamfilm och animationer.

Curt Persson (f 1960 i Kiruna) bor och verkar i Gammelstad, Luleå, är folkbildare, historiker och författare. Persson är universitetslektor vid Luleå Tekniska universitet och f.d. landsantikvarie i Norrbotten.

Johan Sandström bor i Luleå och är forskare, författare och fotograf, samt professor i industriell ekonomi vid Luleå tekniska universitet.

GENAMN KARTLÄGGA NAVIGERA

**HANS RAGNAR MATHISEN,
INTERPRT, LISBETH KIELATIS,
KARIN KEISU & JOSSE THURESSON
GURERAD AV JAN-ERIK LUNDSTRÖM**

GE NAMN, KARTLÄGGA, NAVIGERA

Orts- och platsnamn definierar och omdefinierar landet, territoriet; namnen är trogna ledsagare i vår vardag, snitslar din väg framåt. Den med makt att ge namn kan forma sin verklighet, makt att kalibrera och smida hur omvärld och livsmiljöer uppfattas och förnimms. Gunnar Olsson hävdar - i sin oöverträffade bok *Abysmal* - att kartografin, hantverket att göra kartor, bör ses som en alldeles egen kunskapsform och en av människans främsta och kraftfullaste uppfinningar. Precis som namnen ger landet, territoriet, kropp, färg och form, genererar kartan sitt eget territorium, sin egen värld. Varje karta är både en bild och en berättelse, ett sätt att visualisera och berätta om den värld, landet, området som den avbildar och framställer. Men kartans kraft finns just i denna rörelse från bild och berättelse till livsvärld och verklighet; den återverkar på det den föreställer, den påverkar - och förändrar - det utsnitt av verkligheten den framställer.

Så har också kartograferna verkat i kolonisationens tjänst, ritat och skapat gränser, bytt ut namn, skrivit över den kunskap som finns i namnen, och, ja, med kartan förändrat verkligheten på marken. Ritat om kartan som vi också säger. I kapitlet *Ge namn, kartlägga, navigera* bidrar fyra konstnärliga projekt med att på olika sätt just rita om kartan, ge oss andra och nya sätt att navigera i och begripa de verkliga rummen vi rör oss i.

Hans Ragnar Mathisens omfångsrika kartproduktion återtar och återskapar Sápmi som samernas mark, territorium. Mathisen är samernas kartograf med sitt egenformulerade uppdrag att - bortom och hitom kolonisering och erövringar - gestalta och framställa - i kartblad och namngivande - Sápmi i hela dess mångfasetterade och nyanserade - historisk, samtida och framtida - verklighet. Bland Mathisens kartklassiker återfinns bl.a. urkartan *Sápmi 1975*, den Nordpolen-centrerade kartan som återger Arktis alla urfolk, den efterlängtnade kartan över sydsamiskt område, och en utsökt mindre uppmärksammas karta som synliggör pitesamiskt område från Bottenviken till Atlanten.

Interpts installation *ØYFJELLET: From the Frontline of Land Rights in Sápmi* är en precis kartläggning och sofistikerad simulering i tid och rum av Øyfjellets topografi och av samebyn Jillen-Njaarkes renhjords flyttleder och rörelsemönster genom årstiderna. Modelleringar, dokumentation, kartor tillhandahåller en märkvärdigt

detaljerad och nyansrik gestaltning av landskapet, av lokal kunskap och erfarenhet orkestrerad och förmedlad i animerade filmsekvenser, modeller och fotografier. Samtidigt är Interpts material framtaget i syfte att allt detta också material, inlagor, för ett pågående domstolsmål där samebyn är käranden i ett mål som ifrågasätter lagligheten - och medlen att verkställa en demontering - i den vindkraftspark som byggdes och etablerades på samebyns mark utan tillstånd och utan dialog med samebyn. Interpts arbete omfattar också en bred inventering - visualiserad i en mäktig karta - av extraktiva projekt och prospekteringar (vindkraft, vattenkraft, gruvor,...) över hela Sápmi.

Karin Keisu & Josse Thuresson bidrar med två verk med avstamp i avsaknaden av Tornedalen i *Nils Holgerssons underbara saga*, Selma Lagerlöfs nationsepos och folkskolelärobok. När gåsen Akka flyger över Tornedalen sover Nils lugnt på gåsryggen, med konsekvensen att ingen episod i berättelsen utspelar sig i Tornedalen, en vit fläck på den nationskarta - som geografi och kultur - som skrivs fram och synliggörs i boken. Videon *Vem är den sovande?* reflekterar över sömn, frånvaro, centrum och periferi, synlighet och osynlighet mot bakgrund av just de stora nationella berättelserna som gärna både innesluter och utesluter. Fotocollaget *En fläck av skugga* återger fotografier av Nils Holgersson-statyer från runt om i Sverige (men inte i norra Sverige) och Europa iscensätter på samma vis monumentets inkluderande och exkluderande makt.

Lisbeth Kielatis tre arbeten i textil duodji, två väskor och ett halsband, smälter samman estetisk och materiell prakt med funktion och praktiska behov på livets färd. Gemensam nämnare för de tre föremålen är också att de brukar material - fjädrar, skinn och klor - från storlommen. Fridlyst och utsatt flyttfågel, men också en mytens fågel närvarande i många berättelser i kraft av sitt ödesmättade rop och sin visuella pregnans.

Biografier

Hans Ragnar Mathisen/Keviselie (f. 1945 i Áhk-kánjárga/Narvik, Norge) bor och verkar i Tromsø, Norge. Efter examen från Oslo Kunstakademi 1978 blir Mathisen medlem i den inflytelserika Samisk konstnergrupp. Mathisen är bildkonstnär - med arbeten i

VÅNING 1A

måleri, grafik, skulptur och illustration - och skribent. Mathisen är också skribent och aktivist med ett starkt engagemang i samisk och urfolkspolitik med avstamp i den samiska motståndsrörelsen från 1970-talet. Mycket uppmärksammas är Mathisen för sin omfångsrika produktion av kartor; alltsedan 1975 har han åstadkommit tjugotalet kartor som på olika återtar samiska namn och avkolonialiserar samisk geografi och Ortsnamn. Mathisen har sedan 1980-talet deltagit i samlings- och soloutställningar nationellt och internationellt, inklusive Documenta 14 och hans arbeten återfinns i många offentliga samlingar.

Lisbeth Kielatis (f. 1955) bor och verkar i Porjus. Kielatis är en duojár med arbeten främst i textila material. Hon kombinerar gärna traditionella material som läder och tyger med mer oväntade materialval som sälsskinn, lomsskinn, fågelfjädrar och klor. Med djup kunskap i duodjins traditionella material och metoder, är hon en förnyare av det samiska konsthantverket där bruksföremål är oskiljaktigt sammanflätade med konstnärliga uttryck. Kielatis arbeten återfinns i både privata och offentliga samlingar i Sápmi. Kielatis har också undervisat i duodji vid Samernas folkhögskola och är även verksam som poet

Karin Keisu (f. 1995 i Juoksengi) & **Josse Thuresson** (f. 1992 i Stockholm) är en konstnärduo verksamma i Stockholm, efter konststudier i Stockholm, Wien och Oslo. Sedan 2018 har Keisu & Thuresson arbetat med forskningsbaserade projekt i form av video, performance, text och skulptur där de ifrågasätter nationalstatens konstruktioner och samhällsliga föreställningar om normativitet. Keisu & Thuresson har meänkieli respektive svenskt teckenspråk som förstaspråk och fokuserar i sina arbeten personliga och kollektiva erfarenheter av att tillhöra en språklig minoritet och av att vara queer. Deras verk ingår i samlingarna hos Statens Konstråd, Aines konstmusemoch Kin museum för samtidskonst.

Interpret (representerat av Nabil Ahmed, Olga Lucko och Gwil Hughes) är ett forskningskollektiv baserat i Trondheim som strävar efter miljömässig och kulturell rättvisa genom rumsliga och visuella undersökningar. Teamet består av forskare, akademiker, arkitekter och designers, alla med lång erfarenhet av att genomföra undersökningar om konflikter och miljöförstöring i olika delar av världen. Interpret använder sig av arkitektonisk forskning, 3D-rekonstruktioner, fjärranalys och olika offentligt tillgängliga data för att undersöka miljöförstöring och kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Under de senaste åren har de genomfört flera projekt som rör samernas och ursprungsbefolkningars rättigheter. Interpretens arbeten används i aktuella domstolsprocesser och/eller ställs ut i olika sammanhang i konstvärlden.

Hans Ragnar Mathisen

MAPPING BODEN

EN PÅGÅENDE ARKIVINSAMLING
FRÅN PERIODEN 2015-2019

MAPPING BODEN

Under 2015 flydde en miljon människor till Europa för att söka asyl. Boden, med omnejd, var en av de platser dit människor kom för att hitta säkrare och bättre levnadsvillkor.

Havremagasinet Länskonsthall, ABF Norr Boden och Rädda Barnen genomför nu ett gemensamt projekt där personliga minnen samlas in från perioden mellan 2015–2019.

Insamlingen bildar ett gemensamt arkiv som belyser en viktig del av den svenska historien, något som just nu inte finns bevarad.

Förutom att vara en mötesplats är Havremagasinet Länskonsthalls främsta uppgift att visa samtida konst genom utställningar. Detta gör det möjligt för Havremagasinet att synliggöra dessa minnen och berättelser för allmänheten.

Arkivprojektet *Mapping Boden* är ett långsiktigt projekt som inleddes när konstnärerna Kent Klich och Tina Enghoff fick i uppdrag att ställa ut sitt konstprojekt *In the Past We Made History* på Havremagasinet. Den första delen av Mapping Boden-samlingen visas nu tillsammans med Klichs och Enghoffs verk i den stora sommarutställningen *Framtidslandet i 15 ½ kapitel* på Havremagasinet.

Den 12 oktober stänger utställningen och den första fasen av projektet avslutas, men arkivinsamlingen fortsätter där andra fasen blir att visa upp arkivet på flera andra offentliga platser och samtidigt fortsätta samla in fler berättelser och minnen från perioden.

Bidra till arkivet?

Har du varit uppe på sjätte våningen och sett bilderna som visas? Kanske just du eller någon du känner vill bidra till arkivet? Skicka en bild eller text till kommunikation@havremagasinet.se.

I caféet visas fler av de bilder som redan samlats in. Här kan du också skriva en text på plats och lägga in i brevinkastet, men glöm inte att skriva ditt namn och dagens datum för inlämningen.

Tusen tack för att du hjälper till att berika den svenska historieskrivningen!

HAVREMAGASINET'S PERMANENTA KONSTSAMLING

*FRIHETSFÖRMEDLINGEN, CAROLA
GRAHN, LENA YLIPÄÄ, LINDA
TEDSDOTTER, ANDERS SUNNA,
BREEZE YOKO OCH FABIAN LINNA*

**TÄNK PÅ MILJÖN:
Lämna gärna tillbaka
mig när du läst klart.**

**Läs mer om Havremagasinet och
vårt program på vår webbsida!**